

ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΝ ΤΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

ΤΗΣ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΩΝ ΕΚΚΛ. ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

1887 ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

ΕΤΟΣ Γ' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ ΙΑ'

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΩΝ ΣΚΕΨΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΠΕΣΤΑΛΟΤΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Ὁ Πεσταλότσης συγγραφεύς.

(Συνέχ. ἴδ. φυλλ. ι' σ. 385).

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1797, καθ' ἃ ἐφάνη ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν μύ-
θων, ὁ Πεσταλότσης ἐδημοσίευσεν τὰς ἐρεῖνας του ἐπὶ τῆς πορείας τῆς
φύσεως ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ
σπουδάσῃ τὸν φυσικὸν νόμον τῆς ἀναπτύξεως, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος γίνεται
πᾶν ὅ,τι ὀφείλει νὰ εἶναι· ὁ νόμος οὗτος ὀφείλει νὰ φωτίξῃ πάσας τὰς
ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας καὶ νὰ παρέχῃ εἰς τὴν ἀγωγὴν τὰς
θεμελιώδεις αὐτοῦ ἀρχάς. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ Πεσταλότσης ἐζήτηε νὰ
ιδρύσῃ τὴν φιλοσοφίαν τῶν ἀληθειῶν, ἣν ἠγωνίζετο νὰ διαδώσῃ, ἀλλ' ἦς
τινος ἕως τότε κατεῖχε μᾶλλον τὴν ἐποπτεῖαν ἢ τὴν πραγματικότητα.

Ἐν τοῖς προγενεστέροις αὐτοῦ συγγράμμασιν εἶχε διηγηθῆ ἢ εἰκονίσει
τὰς συγκεκριμένας πράξεις, ἢ ὀρθότερον εἶχε κηρύξει τὰς μεμονωμένας
ἀληθείας· ἐν τῷ προκειμένῳ ὁμοίως ἔργῳ ἐπιχειρεῖ ἔκθεσιν φιλοσοφικὴν, ἐξ
ἧς πρέπει νὰ πηγᾷσῃ σύστημα πλήρες καὶ ἀπρόσβλητον, τὸ ὅποιον θὰ

ἐκθέσῃ καὶ δικαιώσῃ πᾶσαν τὴν σκέψιν του, καὶ θὰ τῷ δώσῃ τὸ κέντρον του καὶ τὴν ἐνόητά του.

Αὕτη ἡ νέα ἔρευνα ἦτο πολὺ σύμφωνος τῇ μόνῃ καλλιαισθησίᾳ καὶ τῇ φύσει τοῦ πνεύματος τοῦ Πεσταλότση, οὔτε ἤθελεν οὗτος προδήλως τὴν παραδεχθῆ, εἰμὴ παραινείτο πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ φίλου του, τοῦ φιλοσόφου Φιχτίου. Ἐκεῖνος εἰθισμένος εἰς τὴν γενίκευσιν τῶν ἰδεῶν, ἐπίεσε τὸν φιλόανθρωπον ἐλβετὸν νὰ διατυπώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν ἀρχήν, ἣτις εὐρίσκετο εἰς τὴν βᾶσιν τῆς διδασκαλίας του καὶ ὄλων τῶν σχεδίων του· τῷ ἔδωκε πρὸς τούτοις τὴν διεύθυνσιν πρὸς ταύτην τὴν ἐργασίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πεσταλότσης παρεδόθη μετὰ ζήλου καὶ μεγάλης προσπάθειας ἐπὶ τρεῖς ὅλους μῆνας ἐργαζόμενος.

Τὸ βιβλίον τῶν ἐρευνῶν εἶναι τὸ σπουδαιότατον πάντων τῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' εἶναι ὡσαύτως καὶ τὸ τυχὸν κακῆς ὑποδοχῆς. Ἐλλείπει ἀπ' αὐτοῦ ἡ ἰδιότης ἢ τὰ μάλιστα προσιδιάζουσα εἰς τοιοῦτον ἔργον· ἡ τάξις ἐνέχει πολλὰς ἐλλείψεις. Ὁ Πεσταλότσης παρασύρεται ἐν τούτῳ συχνάτα εἰς παρακαίρους ἀναπτύξεις· τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι σχοινοτενὲς καὶ σκοτεινόν, καὶ δὲν καταλήγει εἰς ἀποτέλεσμα. Αὐτὸ διδάσκει ἡμῖν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν ἐξῆς στίχων, ἀπαντῶντων ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔργου, ὕπερ ἐδημοσίευσεν τῷ 1801, (Πῶς ἡ Γερτρούδη διδάσκει τὰ τέκνα της).¹⁾

«Ἐπὶ τρία ἔτη ἐνησχολήθην γράφων τὰς ἐρεῦνας μου μετ' ἀπιστέων κόπων. Ὁ ἀληθὴς σκοπὸς μου ἦτο νὰ κατατάξω τὰς ἀσπαστάς ὑπ' ἐμοῦ ἰδέας καὶ νὰ θέσω τὰ φυσικά μου αἰσθήματα ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς σκέψεις μου περὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ δικαίου. Ἄλλ' ἡ ἐργασία ἀπέδειξεν ἐκ νέου τὴν ἀνικανότητά μου...»

«Οὕτω δὲν συνεκόμισα πλέον τοῦ σπαρέντος μου. Καὶ τὸ βιβλίον λοιπὸν τοῦτο οὐδὲν ἔσχεν ἀποτέλεσμα, ὡς οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔσχον καὶ αἱ πράξεις μου· οὐδεὶς μ' ἐνόησε καὶ οὐδένα εὔρον ὅστις δὲν ἐθεώρησε τὸ ἔργον μου ὡς τερθρεῖαν σχολαστικὴν. Καὶ τώρα ἀκόμη ἀνὴρ διακεκριμένος, φίλα ἐμοὶ φρονῶν, μοὶ εἶπεν· «Οὐκ ἔστιν ἀληθές, ὦ Πεσταλότση, καὶ δὲν ἀναγνωρίζεις καὶ σὺ αὐτὸς ἤδη, ὅτι γράφων τὸ βιβλίον τοῦτο ἠγνόεις ἀκριβῶς, τί ἤθελες νὰ γράψῃς;»

Ὁ διδάκτωρ Νεΐδερὸς ὅμως, ὅστις βραδύτερον ἐγένετο συνεργάτης τοῦ Πεσταλότση, ἔκρινε περὶ τοῦ βιβλίου διαφόρως. Ἴδου τί ἔγραψεν εἰς τὸν συγγραφέα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1801.

¹⁾ Μετάφρασις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Πεσταλότση ὑπάρχει ἐν τῷ Παιδαγωγικῷ τούτῳ τοῦ Ιου ἔτους.

«Αἱ ἔρευναί σου μοὶ φαίνονται προῖον ἀνώμαλον, ἀληθῶς εἶπεν, ἀλλὰ στερεὸν τῆς ἰδιαζούσης ὑμῶν ψυχολογικῆς ἐποπτείας, εἶναι ὅμως ὀλίγον σχολαστικόν· βλέπω καλῶς ἐν αὐτῷ γονιμωτάτην τινὰ ἀνακάλυψιν, καὶ τὸ σπέρμα τῶν τινὰ τῆς μεθόδου ἡμῶν περὶ ἀγωγῆς. Εἴθε νὰ δυνηθῆτε μετὰ χρόνον ἱκανόν καὶ ἡσυχίαν νὰ ἐκθέσητε τὰς βαθεῖας ὑμῶν σκέψεις μετ' εὐκαταλήπτου τάξεως· ἀλλὰ πράξατε τοῦτο, ἀφοῦ πηξήτε τὸ ἐκπαιδευτικόν ὑμῶν ἔργον. Ἐὰν ἐξοικονώσητε τότε προδήλως τὴν γνώμην σας διὰ τρόπον γενικωτέρου, πληρεστέρου καὶ εὐνοητοτέρου εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἵτινες εἶναι ξένοι ὡς πρὸς τὴν ἔποψιν τὴν τοσοῦτον ἰδιοφυῆ, ἣτις κατέστη ἀτομικὴ ἡμῶν κατάρκτησις.»

Ἀφοῦ ἐμελετήσαμεν προσεκτικῶς τὸ προκείμενον βιβλίον, ἐσχηματίσαμεν τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Νεΐδερὸν γνώμην. Μάλιστα αἱ ἔρευναὶ αὗται περιέχουσι σκέψεις γονίμους, νέας ἔτι καὶ νῦν, αἵτινες ἐξηγουσὶ καλῶς τὰς φαινόμενας ἀντιθέσεις ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀτόμου ὡς καὶ ἐν τῷ τῆς ἀνθρωπότητος, αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμεύωσι πρὸς λύσιν τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, ὅφ' ὧν ἡ ἐποχὴ ἡμῶν κατατρώχεται, καὶ αἵτινες παρέχουσι βᾶσιν ἐκτενῆ καὶ στερεάν εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἀγωγῆς τοῦ Πεσταλότση. Ἄλλ' ἐπίσης, τὸ βιβλίον τοῦτο, ἵνα γένηται ὠφελείας πρόξενον, ἔχει χρεῖαν νὰ ἀνασυντεθῆ· καὶ ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς δὲν ἠκολούθησε τὴν γνώμην τοῦ Νεΐδερου, χρειάζεται ἀνθρώπος ἐπιτηδεϊότατος, ἀφοῦ εἰσδύσῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἰδεῶν, ν' ἀνασυντάξῃ αὐτὸ ἐκ νέου, καὶ ὅ,τι ὠνομάσθη σχολαστικὴ τερθρεία, νὰ τὸ καταστήσῃ εὐκρινὲς ἔργον, μεθοδικόν καὶ καταλήγον εἰς ὠρισμένα συμπεράσματα.

Μεθ' ὅσα πρὸ ὀλίγου εἶπομεν, θὰ ἐννοήσῃ τις διατί δὲν ἐπιχειροῦμεν πλήρη ἀνάλυσιν τῶν ἐρευνῶν τοῦ Πεσταλότση· θέλομεν μόνον νὰ δώσωμεν σύνοψιν τῆς πραγματευθείσης ὕλης ἐν τούτῳ τῷ συγγράμματι, καὶ τὰς κυρίας ἰδέας, αἵτινες ἐρρίφθησαν ἐν παραπορᾷ.

«Αἱ ἀντιφάσεις, αἵτινες φαίνονται ἐνυπάρχουσαι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, δὲν ἐξεγείρουσι τόσον ζωηρῶς τοὺς ἄλλους, ὅσον ἐμέ. Διατί δὲ τοῦτο; Διότι διετήρησα μέχρι γήρωος ζωηροτάτην τὴν ἀνάγκην ἐλευθέρως καὶ χρησίου ἐνεργείας, εἰ καὶ ἡ ἐνέργειά μου ὑπῆρξε πάντοτε ἀντιφάσκουσα, στερεῶς, καὶ μὴ ἱκανοποιουσά με.

«Σήμερον τέλος εὐρίσκομαι καταπεπονημένος· εἰ καὶ καταβεβλημένος καὶ πληγωμένος· μέχρι βάθους τῆς ψυχῆς μου, εὐχαριστοῦμαι ἀκόμη, ὅτι μὲ παιδικὴν καρδίαν δύναμις νὰ ἐρωτήσω ἐμαυτόν,

«Τί εἶμαι, καὶ τί εἶναι τὸ ἀνθρώπινον γένος;

¹⁾ Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καθ' οὐ ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ ἤρξατο ὁ Πεσταλότσης τῆς διδασκαλίας του ἐν τῷ τῆς Berthoud καθιδρύματι.

»Τί ἔχω πράξει; καὶ τί πράττει τὸ ἀνθρώπινον γένος;

»Θέλω νὰ μάθω τί προσεγένετό μοι ἐν τῷ τοιοῦτῳ βίῳ μου· θέλω νὰ μάθω τί προσεγένετο τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐκ τοῦ τοιοῦτου βίου του.

»Θέλω νὰ μάθω ποῦ εἶναι τὰ οὐσιώδη θεμέλια τῆς ἐνεργείας μου, τίνες εἶναι αἱ κύρια ἐπόψεις, ὅποθεν ἐπήγασαν αἱ γνώμαί μου, καὶ πόθεν ἔπρεπε φυσικῶς νὰ ἐκπηγάσωσιν αὐταὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν περιστάσεων, ἐν αἷς αὕτη ἡ ἐνεργείά μου ζῆ.»

Ἄφου ἔθηκεν οὕτως τὸ φιλοσοφικὸν ζήτημα, ὁ συγγραφεὺς ἀνευρίσκει ἐν ἑαυτῷ τρεῖς τάσεις, τρεῖς φύσεις, τρεῖς διαφόρους τρόπων τινὰ ἀνθρώπου· τὸν ζωϊκὸν ἄνθρωπον, τὸν κοινωνικὸν καὶ τὸν ἠθικόν.

Ὁ ζωϊκὸς ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἔργον τῆς φύσεως, παραδεδωμένος εἰς τὰς αἰσθητικὰς ἀπολαύσεις, φροντίζων περὶ τῆς ἐπαύριον καὶ παρέχων τὰ πάντα εἰς τὸ σήμερον, ἀλλ' εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀπλοῦς καὶ εὐθύς ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. Κύριος ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἀτομικοῦ βίου, ὡς καὶ τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ ἀδυναμία τοῦ ζωϊκοῦ ἀνθρώπου τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὴν φιλεργίαν, ἢ φιλεργία εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν καὶ ἡ ἰδιοκτησία εἰς τὰς συγχρούσεις. Ἐπειτα ἡ ἀνισότης τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἰκανοτήτων παράγει τὴν ἀνισότητα τῶν θέσεων· τότε ὁ δυστυχὴς ἀναγκάζεται νὰ φωνάξῃ εἰς τὸν ἰσχυρόν, βοήθησόν μοι, εἰς τὸν ἐπιτήδειον, ὀδήγησόν με, εἰς τὸν πλούσιον, θρέψον με, καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐταὶ πληρόνται δι' ἄλλων ὑπηρεσιῶν. Τότε ἄρχεται ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι μόνον ἔργον τῆς φύσεως, ἀλλ' εἶναι ὡσαύτως καὶ ἔργον τῆς κοινωνίας· ἡ κοινωνία τὸν σχηματίζει, περιορίζουσα τὴν ἐλευθερίαν του, ὑποτάσσουσα αὐτὸν εἰς τὸν κανόνα, εἰς τὴν συνθήειαν, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Ἐάν ἡ παιδικὴ ἡλικία παριστᾷ ἡμῖν ἰκανῶς τὸν τύπον τοῦ ζωϊκοῦ ἀνθρώπου, ἡ νεότης παρέχει ἡμῖν τὸν τύπον κοινωνικοῦ ἀνθρώπου· διότι τότε οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ καθηγηταί, τὸ σχολεῖον καὶ τὰ πανεπιστήμια καθιστῶσιν ὑποχείριον τὸν νέον καὶ σχηματίζουν αὐτὸν κατὰ τὸ εἶδός των.

Ἄλλ' ὁ ζωϊκὸς ἄνθρωπος ἀγωνίζεται ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου· οὕτω ἕκαστος ζητεῖ νὰ διαφυλάξῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὑποίαν ἀρνεῖται εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ τὰς ἀπολαύσεις, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ εἶναι λεία πάντων.

Ἴδου πῶς ἡ κοινωνία, ἥτις εἶχεν ὡς σκοπὸν νὰ θῆ τέλος εἰς τὸν πόλεμον, δὲν ἔκαμεν ἄλλο τι, ἢ νὰ διατηρήσῃ αὐτὸν καὶ τὸν γενικέυσῃ ὑπὸ ἄλλην μορφήν. Ἐμποδισθείσης τῆς ἀπροκαλύπτου προσβολῆς, εὗρον πλεί-

στους ἄλλους τρόπους νὰ προσβάλλωνται. Ὁ ἀνταγωνισμὸς κατέστη πράξις τοσοῦτω γενικὴ, ὥστε ἐν τοῖς πεπολιτισμένοις κράτεσι ἕκαστος ἄνθρωπος φυλάττεται παρὰ πάντων τῶν ἄλλων. Ἡ ἔννοια καὶ ἡ δεξιότης τοῦ ζωϊκοῦ ἀνθρώπου ἀντικατεστάθησαν παρὰ τῷ κοινωνικῷ ἀνθρώπῳ διὰ τῆς δυσμενείας καὶ τῆς ἀπάτης.

Ἡ κοινωνία ἔχει ἀνάγκην νόμων καὶ κυβερνήσεως, καὶ εἰς τοὺς διοικοῦντας ἑαυτὴν εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀφήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ καταναγκάζειν διὰ τῆς βίας, ὅπερ εἶναι ἠμποδισμένον εἰς τὸ ἄτομον. Οὕτω ἡ κοινωνικὴ κατάστασις φέρει ἐξ ἑνὸς μέρους τὸ πνεῦμα τῆς κυριαρχίας, ἐξ ἄλλου δὲ τῆς ὑποτελείας (ὑπηκοότητος), καὶ αὐξάνει ἐπ' ἄπειρον τὰς φυσικὰς ἀνισότητας· σὺνάμα δὲ καὶ τὸν φθόνον καὶ τὴν φιλοδοξίαν. Ὁ κρυφὸς πόλεμος, ὅστις ἄγει τὰ μέλη τῆς κοινωνίας, δὲν ἔχει ὡς αἰτίαν τὴν ἰκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν μόνον ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιδίωξιν πληθῆος λεπτῶν καὶ πλαστῶν ἀπολαύσεων, αἵτινες δὲν ἔχουσιν ἄλλα πλεόν ὄρια, ἢ τὰ ὄνειροπολήματα νοσοῦσης φαντασίας.

Οὕτως ἡ κοινωνικὴ κατάστασις εἰ καὶ περιέχει ἄπειρα πλεονεκτήματα πρὸς τὴν πρόοδον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς τάξεως, τῆς ἀσφαλείας, τῆς βιομηχανίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν τεχνῶν, εἶναι ὅμως ἀνίσχυρος νὰ βελτιώσῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ αὕτη ἡ θρησκεία ἐν τοιοῦτῳ πολιτικῷ διοργανισμῷ εἶναι ὁμοία πρὸς τύπον, ὅστις μετασχηματίζει μόνον τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ κοινωνία δὲν καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἠθικόν.

Ὁ ζωϊκὸς ἄνθρωπος εἶναι ἔργον τῆς φύσεως, ὁ κοινωνικὸς ἄνθρωπος ἔργον τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὁ ἠθικὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ τὸ ἔργον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρχῶν τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἐλέους, τὰ ὅποια ὁ Πλάστης ἐπέθετο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Πρέπει ἵνα τὸ ἄτομον θέλῃ ν' ἀνατραφῇ, νὰ ἐξευγενισθῇ, νὰ τελειοποιηθῇ, καὶ ταῦτα νὰ πράξῃ δι' ἐσωτερικῆς ἐργασίας, ἥτις ἰδιάζει εἰς τὴν φύσιν του· τὸ ἐξαγόμενον τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι ὁ ἠθικὸς ἄνθρωπος. Ἡ κοινωνία δὲν εἶναι πραγματικῶς καὶ τελειῶς ἀγαθοποιός, ἢ ὅτε δύναται ν' ἀπεργάζηται τοὺς ἀνθρώπους ἠθικοὺς.

Ἡ ἀληθὴς θρησκεία δὲν ὑπάρχει, ἢ διὰ τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον· διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν εὕρισκει Θεόν, ἢ ἐν τῇ καρδίᾳ του, καὶ δὲν τὸν εὕρισκει ἢ ἐν ὅσῳ φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἐν ἐλλείψει τούτου ὁ ἄνθρωπος σχηματίζει θεὸν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα.

Ἡ θρησκεία τοῦ ὑλικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ εἰδωλολατρεία.

Ἡ θρησκεία τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ἦναι ἡ ἀπάτη.

Ἡ θρησκεία τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀλήθεια· εἶναι αὕτη συγχρόνως ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ ἔρεισμα τῆς ἠθικότητος· ἐπιβάλλει τὴν αἴσθησιν τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπ' ἀπειρον τελειοποιήσεως τοῦ ἀνθρώπου· αὕτη παρέχει τὸ ὑπομόχλιον καὶ τὴν δυνάμιν.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ δὲν ἔχει σωτηρίαν ἐνέργειαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὑπὲρ τῆς οικογενείας του καὶ τῆς κοινωνίας, ἢ ὅτε εἶναι ἔργον ἑαυτοῦ, διότι τότε μόνον ὅ,τι ἔχει εἶναι αὐτῷ ἀγαθόν, περιλαμβάνει πλήρη τὴν ἀτομικότητά του· τὸ πνεῦμά του καὶ ἡ καρδιά του δὲν εἶναι πλέον δούλος μῆτε τῶν ἐνστιγμάτων τοῦ ζώου, μῆτε τῶν προλήψεων τῆς κοινωνίας.

Αἱ σελίδες, ἃς ἀνωτέρω ἀνέγνωμεν, παρέχουσι πολὺ ἀτελῆ ἰδέαν τοῦ βιβλίου τῶν ἐρευνῶν· ἐκτιθεῖσι αὐταὶ τὸ σχέδιον μᾶλλον, ἢ τὸ περιεχόμενον· ἐν ταῖς παρεκβάσεσι ταύταις ῥίπτει ὁ συγγραφεὺς πολλάκις μάλιστα ἀξιοσημειώτους ἰδέας. Ὡθούμενος μᾶλλον ὑπὸ τῆς καρδίας του καὶ τῆς φαντασίας του, εἶτε σατυρίζων τὰ ἔθιμα τοῦ καιροῦ του, εἶτε ἀπεικονίζων μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν προόδον, ἢ μετὰ ζέσεως ἐπιθυμεῖ, ἔγραψε τότε ὡς ποιητῆς μᾶλλον ἢ ὡς φιλόσοφος σελίδας θαυμασίου εὐγλωττίας. Ἐπέρανε δὲ ταύτας διὰ λυπηρᾶς καὶ συγκινητικῆς ἐπιστροφῆς ἐφ' ἑαυτόν, ἣν μεταφράζομεν ἐνταῦθα κατὰ γράμμα.

«Ἀναρίθμητοι ἄνθρωποι (οἵτινές εἰσι τὸ ἔργον τῆς φύσεως) τρέχουσιν εἰς τὴν διαφθορὰν τὴν ἐκ τῶν ἡδονῶν τῶν αἰσθήσεων προερχομένην, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐπιζητοῦσι πλέον. Μυριοὶ τούτων κυρτοῦνται ὑπὸ τὴν ἀνάγκην τῆς βελόνης τῶν, τῆς σφύρας τῶν, τοῦ πήχεως ἢ τοῦ στέμματος τῶν καὶ οὐδὲν πλέον τούτων θέλουσιν.

«Ἐγνωρίσα ἄνθρωπον θελήσαντα πλέον τούτου. Ἡ ἀθωότης τὸν ἔτερπεν· ἐπίστευεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους ὀλίγοι θνητοὶ γνωρίζουσιν· ἡ καρδιά του ἐπλάσθη πρὸς τὴν φιλίαν, ἡ φύσις του ἦτο ἡ ἀγάπη, ἡ πίστις ἦτο ἡ ἐνδόμυχος αὐτοῦ κλίσις.

«Ἄλλὰ δὲν ἦτο οὗτος τὸ ἔργον τοῦ κόσμου, καὶ ὁ κόσμος δὲν εἶχε θέσιν δι' αὐτόν.

«Καὶ ὁ κόσμος, ὅστις τὸν εὔρεν οὕτω, καὶ ὅστις δὲν ἠρώτησεν ἐὰν ἦτο τοιοῦτος ἕνεκα ἰδίου σφάλματος, ἢ διὰ σφάλματος ἄλλου τινός, τὸν κατασυνέτριψε μετὰ τὴν σφύραν του τὴν σιδηρᾶν, καθὼς ὁ τέκτων θραύει τὴν ἄχρηστον πέτραν διὰ τὴν παραγεμίση δι' αὐτῆς ἄλλο τι.

«Οὕτω θραυσθεὶς ἐπίστευεν ἀκόμη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μᾶλλον ἢ εἰς ἑαυτόν».

ἀνέλαβεν ἔργον τι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀφορήτων πόνων, ἔμαθε χάριν τοῦ ἔργου τούτου, ὅτι ὀλίγοι θνητοὶ γνωρίζουσι. Τότε περιέμενε τὴν δικαιοσύνην ἀπ' ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἡγάπα πάντοτε ἐν τῇ ἡσυχαστηρίῳ του. Δὲν τὴν ἐπέτευχεν.

«Ἄνθρωποι, οἵτινες ὑπὴρξαν δικασταὶ του, χωρὶς νάτὸν ἀκούσωσιν, ἐπέμειναν κηρύττοντες, ὅτι ἀπολύτως εἰς τίποτε δὲν εἶναι ἱκανός.

«Τοῦτο ἐγένετο ὁ λίθος, ὅστις ἐθάρυνε τὸν ζυγὸν τοῦ πεπρωμένου του· τοῦτο ὑπῆρξεν αἰτία τῆς καταστροφῆς του.

«Δὲν ὑπάρχει πλέον, οὐδεὶς τὸν γνωρίζει πλέον· δὲν ἀπολείπονται ἀπ' αὐτοῦ, εἰμὴ ἴχνη ἀδιάκριτα καὶ συγκεχυμένα τῆς συντριφθείσης ὑπάρξεώς του.

«Ἐπεσεν. Οὕτω πίπτει ἐκ τοῦ δένδρου καρπὸς πράσινος ἔτι, ὅταν ὁ βορρᾶς τὸν ἀρπάξῃ ἐν τῇ ἀνίσει του ἢ σκώλῃ διαβιθρώσκων τοῦ κατατρώγῃ τὰ ἐντόσθιά του.

«Διαβάτα, χύσον δι' αὐτὸν ἐν δάκρῳ· πίπτων ἐκκλινεν ἀπαξ ἔτι τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τοῦ στελέχους, εἰς οὗ τοὺς κλάδους εἶχε διέλθει ἀσθενῶν καὶ ἐπιθύρισε. «Θέλω ἐν τούτοις νὰ θρέψω ἀκόμη τὰς ῥίζας σου μετὰ τὴν κόνιν, ὅποια θὰ μείνη μετ' ἐμέ.»

«Διαβάτα, φέισθητι τοῦ πεπρωκότος τούτου καρποῦ, ὅστις ἀποσυντίθεται, καὶ ἀφίνει τὰ τελευταῖα αὐτοῦ λειψανά ὅπως ἐνισχύσωσι τὰς ῥίζας τοῦ δένδρου, εἰς οὗ τοὺς κλάδους διήλθε τὸ θέρος τῆς ἀσθενείας του.»

Μετὰ τοῦ βιβλίου τῶν ἐρευνῶν περατοῦται ἡ σειρά τῶν ὑπὸ τοῦ Πεσταλότση δημοσιευθέντων ἔργων, καθ' ὃν χρόνον ἦτο συγγραφεὺς, δηλαδὴ πρὸ τῶν παιδαγωγικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐν αἷς ἐφήρμοσε καὶ ἀνέπτυξε τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας του, αἵτινες προσέβλεψαν εἰς αὐτὸν πολυαριθμούς καὶ ἐξόχους συνεργάτας, καὶ ἔφεραν μακρὰν τὴν φήμην τῆς μεθόδου τοῦ Πεσταλότση.

Αἱ δημοσιεύσεις τῆς σειρᾶς ταύτης ἔχουσιν εἰς ἡμᾶς ἰδιαίτερον ὅμως ἐνδιαφέρον, διότι εὐρίσκομεν ἐν αὐταῖς τὰς ἰδίαις τοῦ συγγραφέως καθαρὰς πάσης ἀναμίξεως, καὶ διότι τὰ χειρόγραφα του ἐξετυπώθησαν, οἷα ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ καλάμου του.

Βραδύτερον ἐν Berthoud καὶ Yverdon, δὲν ἐγένετο τὸ αὐτό· ὁ Πεσταλότσης μὴ δυνάμενος νὰ γράφῃ τὰ πάντα αὐτός, ἐνεπιστεύθη κατὰ μέγα μέρος τὴν σύνταξιν τῶν στοιχειωδῶν του βιβλίων εἰς τοὺς συνεργάτας του καὶ ἰδίως εἰς τὸν Κρούσιον καὶ Σμίθ. Διὰ τὰς ὑψηλοτέρας δημοσιεύσεις ἐδανείσθη τὸν καλάμον τοῦ Νειδέρου, ὅστις ἐπεξεργάζετο πᾶν ὅ,τι ὁ Πεσταλότσης ὠρίζε πρὸς δημοσίευσιν, ἀναγκαζόμενος νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου χροιάν φιλοσοφικωτέραν.

Σήμερον οἱ ἀναγνώσαντες πολλάκις τὸν Πεσταλότση δὲν ἀπατώνται πλέον εἰς τοῦτο. Εἰς αὐτοὺς τὸ ὕφος τοῦ διδασκάλου ἔχει σφραγίδα

ἀμιμῆτου πρωτοτυπίας. Ὁ Πεσταλότσης βλέπει μακρὰν καὶ βαθέως, ἀλλὰ δὲν ἐπιζητεῖ πολὺ τὴν συγκέντρωσιν τὸ πνεῦμά του στερεῖται συστηματοποίησεως, ἐκτινάσσει ἀστραπάς, ἀντὶ νὰ διαδίδῃ ἐξίσου τὸ φῶς· τούτου ἕνεκα δὲν ἐνασχολεῖται πολὺ νὰ διατηρῇ λογικὴν ἐνότητα εἰς τὰς σκέψεις του, ἀλλ' ἀφίεται εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας του, εἰς πάσας τὰς ἀληθείας, ἃς ἀνακαλύπτει αὐτῷ τὸ πνεῦμά του. Τοῦτο εἶναι ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἀξία, ἀλλὰ σῶμα καὶ τὸ μέγα αὐτοῦ ἐλάττωμα.

(Ἐπεταὶ συνέχεια).

Μ. Β.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΩΣ ΤΕΧΝΗ

Τὸ μορφοῦν καὶ διδάσκειν περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐνέργειαν τοῦ διδασκάλου, ἀλλ' ἡ διδασκαλία ἐστὶ μέσον πρὸς μόρφωσιν καὶ τὸ μέσον δέον ν' ἀνταποκρίνηται πάντοτε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μόρφωσις ἐστὶν ἰδανικὴ, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ διδασκαλία ἐστὶ τοιαύτη διὸ δύναται τις τὴν καλὴν διδασκαλίαν ν' ἀποκαλέσῃ τέχνην καὶ νὰ ποιῆται λόγον περὶ διδακτικῆς τέχνης. Ὅταν λοιπὸν ἡ μόρφωσις ἔργον ἔχῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς ἄνθρωπον νὰ μορφώσῃ καὶ ἡ διδασκαλία ἐστὶ τὸ πρὸς μόρφωσιν μέσον, τότε καὶ αὕτη ἔχει τὸ αὐτὸ καθήκον, ἵνα δηλονότι διὰ πολλαπλῶν κατηχήσεων ἐνεργήσῃ εἰς τοῦτο, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἀποβῇ διανοητικῶς τοιοῦτος, οἷος πρέπει νὰ εἶναι.

Πᾶσα τέχνη ἔχει τοὺς ἰδίους τρόπους καὶ κανόνας, καθ' οὓς ἐνεργεῖται, καὶ ἡ διδασκαλία ἄρα ἔχει ἰδίους τρόπους καὶ κανόνας· ἀλλ' οὐδεὶς γίνεται τεχνίτης ἕνεκα τούτου μόνον, διότι τοὺς τρόπους καὶ κανόνας τῆς τέχνης θεωρητικῶς διδάσκειται. Ἐκάστη τέχνη προϋποτίθησι προτερήματα ἢ χάρισμα παρὰ τῷ μαθητῇ αὐτῆς καὶ ἀπαιτεῖ πολλὴν ἀσκήσιν. Ὡς τοιοῦτον δὲ χάρισμα προϋποτίθησιν ἡ διδακτικὴ τέχνη εἰς τὸν μαθητὴν αὐτῆς τὴν περὶ τὸ διδάσκειν δεξιότητα, ἣτις ἐστὶ δῶρον δωρηθὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ (Α. Κορ. 12,4—28)· τὴν περὶ τὸ διδάσκειν δεξιότητα ἡ ἀγία Γραφή καλεῖ δῶρον—χάρισμα.

Δύναται τις δύο εἶδη χαρισμάτων διδασκαλίας νὰ διακρίνη, τὸ γενικὸν καὶ τὸ εἰδικόν. Τὸ γενικὸν τῆς διδασκαλίας χάρισμα κατέχουσι κυρίως πάντες οἱ ἄνθρωποι, διότι ὅτι τὰ παιδιά κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς διδασκαλίας αὐτῶν μαθάνουσι, ταῦτα μαθάνουσι παρὰ τῶν γονέων ἢ

καὶ παρ' ἄλλων μεγαλειτέρων. Καὶ ἐν γένει ἡ οἰκογένεια μορφοῖ τὸν παῖδα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ γίνηται ἰκανὸς νὰ συμμετάσχη μετ' ὠφελείας τῆς κανονικῆς καὶ τεχνητῆς διδασκαλίας τῆς σχολῆς. Ἀλλὰ πρὸς τὴν τεχνητὴν διδασκαλίαν τῆς σχολῆς ἀπαιτεῖται εἰδικόν τι χάρισμα· ὅτι δὲ τὸ χάρισμα τοῦτο οὐ παντὶ δέδοται (donum docendi) δηλοῖ ὁ Ἄποσ. Παῦλος λέγων. «Μὴ πάντες διδάσκαλοι» (Κορ. Α. 12, 29-30) καὶ ὁ Ἰάκωβος διὰ τῆς νοουθεσίας πρὸς τοὺς κληθέντας διδασκάλους, «Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μείζον κρίμα ληψόμεθα.» (Ἰακ. 3, 1.)

Ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἐμφύτου χαρίσματος τῆς διδασκαλίας καταφαίνεται πρῶτῳ παρὰ τε τοῖς παισὶ καὶ ταῖς κόραις διὰ τινος ἐλατηρίου πρὸς τὸ διδάσκειν ἄλλα παιδιά καὶ βοηθεῖν μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας τὸν διδάσκαλον ἐνθέρμως ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ μετὰ φυσικῆς τινος πρὸς τοῦτο δεξιότητος. Τὸ ἐλατήριον δὲ τοῦτο ἐξεγήγηρται πολλάκις λίαν πρῶτῳ καὶ ὀριστικῶς ἐν τοῖς παιδίοις ἐκείνοις, ἅτινα κέκληνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ διδασκαλικὸν λειτούργημα καὶ δυνάμεθα ἐν γένει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς ὅσα παιδιά παρέχει τέρψιν τινὰ τὸ διδάσκειν ἕτερα παιδιά, ὑπάρχει ἐν τούτοις δυνάμει καὶ τὸ χάρισμα τῆς διδασκαλίας.

Ἀλλὰ τὸ ἐμφυτον τοῦτο χάρισμα δέον νὰ διαπλασθῇ· γίνεται δὲ τοῦτο ἐν τοῖς διδασκαλείοις, ἔνθα τὸ μὲν διὰ προτύπου διδασκαλίας, ἢ οἱ πρόφιμοι ἐν τοῖς ἰδίοις μαθήμασι τοῦ διδασκαλείου λαμβάνουσι, τὸ δὲ ἐν τῇ συμπαραμορτώσει προτύπου σχολῆς αὐτοῦ καὶ ἐκεῖ πάλιν τὸ μὲν δι' ἀχροάσεων προτύπων παραδόσεων γινομένων παρ' αὐτοῦ τοῦ διευθυντοῦ, τὸ δὲ δι' ἰδίων πειραματικῶν διδακτικῶν ἀσκήσεων, ἃς ποιῶσιν οἱ πρόφιμοι ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν καὶ εἰδικὴν ἐπίβλεψιν τοῦ διευθυντοῦ καὶ πάλιν.

Ἡ διὰ τοιούτων ἀσκήσεων κτωμένη δεξιότης περὶ τὸ διδάσκειν δύναται νὰ κληθῇ διδασκαλικὴ ἐμπειρία, ἰκανότης, δεξιότης.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ).

Σ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ

Α΄.

Ἔννοια καὶ πηγή αὐτῶν.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς διδασκαλίας εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν γενικῶν κανόνων αὐτῆς. Πῶς συσχετίζονται ἀμφότερα;—Ὡς τὸ γενικὸν πρὸς τὸ μερικόν διότι οἱ τῆς διδασκαλίας κανόνες περιλαμβάνουσι τοὺς εἰδικούς νόμους, καθ' οὓς αἱ διάφοροι μορφαὶ κατὰ φυσικὸν τρόπον ἐφαρμόζονται. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διδασκαλία ἐστὶ τέχνη, δυνάμεθα τοὺς κανόνας καὶ νόμους αὐτῆς νὰ ὀνομάσωμεν τεχνικούς καὶ διδακτικούς κανόνας.

Ἔσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν κανόνων τῆς διδασκαλίας λέγομεν, ὅτι «διδακτικὸς κανὼν ἐστὶ βραχεῖα ὁδηγία περὶ τὸν ὀρθὸν τρόπον τοῦ διδάσκειν.» Κανόνες δὲ ὀνομάζονται αἱ ὁδηγίαι αὗται, διότι χρησιμεύουσι τῷ διδασκάλῳ ὡς ὑπογραμμὸς πρὸς οὓς συμμορφοῖ ἐν ἐκάστη εἰδικῇ περιπτώσει τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας του καὶ δι' ὧν δοκιμάζει τὴν ὀρθότητα αὐτῆς.

Οἱ διδακτικοὶ κανόνες ὀνομάζονται καὶ νόμοι. Ὅταν εὐρίσκωμεν ἐν τῇ φύσει ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅτι τὰ αὐτὰ αἴτια προξενοῦσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, τότε ἐξάγομεν νόμον τινὰ ἐνεργοῦντα. Ἀλλὰ νόμος καλεῖται καὶ ἡ τάξις αὐτῆ καθ' ἣν τι ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀναπτύσσεται. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς φύσεως, δηλ. ἐν τῷ ζωικῷ, φυτικῷ καὶ ὀρυκτολογικῷ κόσμῳ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς φυσικοῖς φαινομένοις, εὐρίσκωμεν πανταχοῦ ἀνάπτυξιν κατὰ νόμους. Ὅταν ἡ ψυχολογία διδάσκη ἡμᾶς ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις ἄρχεται ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀντιλήψεων καὶ παραστάσεων καὶ ὅτι ἐκ τούτων πρῶτον σχηματίζονται διαδοχικῶς αἱ νοηταὶ καὶ ἰδανικαὶ παραστάσεις, καταδείκνυσιν ὅτι ὑπάρχει νόμος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου, ὃν ἡ διδακτικὴ ὀφείλη νὰ μεταβάλλῃ εἰς κανόνας, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐπιδράσῃ φυσικῶς ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διανοητικῶν δυνάμεων. Ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ταύτης παρατηρήσεως προκύπτουσι διάφοροι εἰδικαὶ διδακτικαὶ κανόνες π.χ. Βάδιζε ἐκ τοῦ αἰ-

σθητοῦ εἰς τὸ νοητόν, ἐκ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον καὶ τὰ τοιαῦτα. Διὰ τούτων δὲ πάντων ζητοῦμεν νὰ ὑποδείξωμεν, ὅτι ἡ ψυχολογία ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ ἄμεσος πηγή, ἐξ ἧς ἀπορρέουσιν οἱ διδακτικοὶ κανόνες.

Δευτέρα πηγὴ διδακτικῶν κανόνων ἐστὶν ἡ πείρα ἢ ἡ παρατήρησις σπουδαιῶν πρακτικῶν ἀνδρῶν διότι ὁ τι ἐξοχοὶ παιδαγωγοὶ ὡς ὁ Trozendorf, Amos Comenius, August Hermann, Franke, Pestalozzi, Harnisch, Diesterweg καὶ ἄλλοι εὔρον ἐν τῇ πράξει ὡς ὀρθόν, τοῦτο ἰσχύει ὡς κανὼν καὶ νόμος διὰ τὴν σχολὴν ὅλων τῶν χρόνων. Καὶ τοῦτο δικαίως διότι οἱ γόνιμοι οὗτοι νόες ἐτέλεσαν τὰς παρατηρήσεις τῶν μετὰ βλέμματος ψυχολογικοῦ, ὥστε ὅτι ἐν τῇ πράξει εὔρον ὀρθόν, τοῦτο βασίζεται ἐπὶ ψυχολογικῶν βάσεων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διεισδύουσιν ἀμοιβαίως ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην δηλ. ψυχολογία καὶ ἐμπειρία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρακτικὴ πείρα βασίζεται ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τοῦ βίου καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ψυχῆς, δῆλόν ἐστὶν ὅτι ἡ ψυχολογία ἐστὶν ἡ κυρία πηγὴ πάντων τῶν διδακτικῶν κανόνων.

Παραλείποντες νὰ παραγάγωμεν ἐκ τῆς πηγῆς πάντας τοὺς διδακτικούς κανόνας, ἀρκούμεθα εἰς τὴν συναγωγήν, κατὰτάξιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν κοινῇ ἀνεγνωρισμένων.

Β΄.

Γενικωτέρα διαίρεσις τῶν κανόνων.

Ὁ εἰδικὸς νόμος (Δεκάλογος) ἔχει ἀνωτάτην τινὰ ἐντολὴν περιλαμβάνουσαν ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς λοιπὰς καὶ βασιλεύουσιν ἐν αὐταῖς. Ἔστι δ' αὕτη ἡ τῆς ἀγάπης (Ρωμ. 13. 9—10) Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀρχή, ἐν ἧ αἱ λοιπαὶ ὡς ἐν πυρῆνι ἐμπεριέχονται, ὅπως τὸ φυτόν ἐμπεριέχεται ἐν τῷ πυρῆνι τοῦ σπέρματος, πρὶν βλαστήσῃ. Πᾶσαι αἱ ἐντολαὶ αἱ βλαστάνουσαι ἐκ τῆς γενικῆς πυρηνώδους ἐντολῆς τῆς ἀγάπης εἰσὶν εἰδικαὶ ἐντολαί.

Κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπαράλλακτον τρόπον καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ κυρίως διδακτικῇ διακρίνομεν ἓνα ἀρχικὸν καὶ πυρηνώδη κανόνα καὶ πολλοὺς εἰδικούς.

α) 'Ο διδασκτικὸς πυρηνώδης (ρίζικὸς κανὼν).

'Ο ρίζικὸς διδασκτικὸς κανὼν ὁ ὡς ἀρχικὸς κανὼν ἐπικρατῶν ἐν πάσῃ διδασκαλίᾳ δύναται νὰ παραχθῆ ἐκ τῆς ὀρθῶς νοουμένης ἐννοίας τῆς διδασκαλίας. Διδασκαλίαν ὠνομάσαμεν τὴν προσπάθειαν τοῦ διδασκάλου ἵνα βοηθήσῃ τὸν μαθητὴν ἐν μορφωτικῷ τρόπῳ, ὅπως κτήσῃται τὰς διὰ τὸν βίον ἀναγκαίας αὐτῷ γνώσεις καὶ ἐξέει· ἐν τῷ ὀρισμῷ τούτῳ ἐμπεριέχεται πράγματι ὁ διδασκτικὸς ρίζικὸς κανὼν καὶ οὐδὲν μένει ἡμῖν, εἰμὴ νὰ δώσωμεν αὐτῇ μόνον μορφήν κανόνος ἢ νόμου, τουτέστι τὴν προστακτικὴν μορφήν. Ἔσται δὲ τότε αὕτη ἡ ἐξῆς: «*Δίδασθε οὕτως ὥστε οἱ σκοποὶ τῆς διδασκαλίας νὰ ἐπιτυγχάνωνται ὅσον ἐνεστί ἐντελέστερον παρὰ τοῖς μαθηταῖς.*» 'Ο ἀκολουθῶν τὸν κανόνα τοῦτον πανταχοῦ διδάσκει πράγματι τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν. "Οτι ὁ κανὼν διετυπώθη λίαν γενικῶς, τοῦτο ἔγκειται ἐν τῇ φύσει αὐτοῦ, διότι εἶναι ὁ ρίζικὸς κανὼν, ὅστις πάντας τοὺς εἰδικούς κανόνας πρέπει καὶ ἀνάγκη ἐν ἑαυτῷ νὰ περιλάβῃ.

β) Οἱ οὐσιωδέστεροι εἰδικοί διδασκτικοὶ κανόνες.

'Ο γενικὸς κανὼν προαπαιτεῖ τὴν γνώσιν τῶν σκοπῶν τῆς διδασκαλίας, οἵτινες ἐν τῷ τῆς διδασκαλίας ὀρισμῷ ὠρίσθησαν εἰς τεσσάρους, τὸν τυπικόν, ὑλικόν, πρακτικόν καὶ ἠθοπλαστικόν. Ἐκ τούτου προκύπτουσιν οἱ ἐξῆς τέσσαρες εἰδικοί κανόνες, εἰς οὓς ἀναλύεται ὁ πρῶτος γενικὸς κανὼν:

1) *Δίδασθε οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνητε ὅσον ἐνεστί ἐντελέστερον τὸν τυπικὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας.*

2) *Δίδασθε οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνητε ὅσον ἐνεστί ἐντελέστερον τὸν ὑλικὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας.*

3) *Δίδασθε οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνητε ὅσον ἐνεστί ἐντελέστερον τὸν πρακτικὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας.*

4) *Δίδασθε οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνητε ὅσον τὸ δυνατὸν ἐντελέστερον τὸν ἠθοπλαστικὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας.*

Κατὰ τίνα τρόπον ὀφείλει νὰ διδάσκῃ ὁ διδάσκαλος, ὥστε ν' ἀνταποκρίνηται εἰς ἕκαστον τῶν εἰρημένων σκοπῶν;

'Η εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπόκρισις ἄγει ἡμᾶς εἰς τρεῖς σωρείας

εἰδικῶν κανόνων, ὧν ἐκάστη ἐν τῷ σκοπῷ αὐτῆς οὔτε πρέπον οὔτε δυνατόν νὰ χωρίζονται: αὐστηρῶς ἀπ' ἀλλήλων· μάλιστα ἡ τυπικὴ καὶ ὑλικὴ ἀνάπτυξις συνδέονται στενότερα μετ' ἀλλήλων, ὅπως ἡ ὕλη καὶ ἡ μορφή. Ἡ τυπικὴ ἀνάπτυξις δύναται μόνον διὰ τῆς ὑλικῆς νὰ ἐπιτευχθῆ καὶ τ' ἀνάπαλιν, ὅπου τις τὴν ὑλικὴν μόρφωσιν κατὰ τρόπον ὀρθὸν ἐπιδιώκει, προάγει συγχρόνως καὶ τὴν τυπικὴν. Οὐχ' ἤττον σωρεία τις κανόνων βοηθεῖ ἐν πρώτοις καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν τυπικόν, ἑτέρα τὸν ὑλικόν καὶ ἄλλη τὸν πρακτικόν μετὰ τοῦ ἠθοπλαστικοῦ σκοπῶν. Δυνατὸν ἄρα τοὺς οὐσιωδέστερους κανόνας νὰ κατατάξῃ τις εἰς τρεῖς σωρείας κατὰ τοὺς τρεῖς σκοποὺς τῆς διδασκαλίας.

Πρώτη σωρεία.

Κανόνες ἀναφερόμενοι κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν τυπικὴν μόρφωσιν εἰσὶν οἱ ἐξῆς:

A'. «*Λάβε ὑπ' ὄψει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τὰς φυσικὰς βαθμίδας τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν μαθητῶν σου.*»

B'. «*Σπούδασον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς διδασκαλίας τὴν κατάστασιν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητῶν σου.*»

Γ'. «*Δίδασθε συντιθεῖς στοιχειωδῶς.*»

Συντίθησι δὲ στοιχειωδῶς διδάσκων:

α) "Οταν χωρῆ ἐκ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον, ἐκ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον ἐκ τοῦ ἐγγυτέρω εἰς τὸ ἀπωτέρω, ἐκ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον.

β) "Οταν ἐνδιατρίβῃ ἐν τοῖς στοιχείοις, ὥστε πᾶν ἐπόμενον ἐν τούτοις νὰ ἔχῃ τὴν ρίζαν αὐτοῦ.

δ) "Οταν συνδέῃ μετ' ἀλλήλων τὰ ἀλλήλοις συγγενῆ, ὥστε νὰ εὐκολύνῃ τὴν κατανόησιν καὶ ἐν γένει τὴν ἐκμάθησιν αὐτῶν.

'Ἐκ τοῦ τρίτου ἄρα κανόνος τῆς σωρείας ταύτης ἐξάγονται οἱ ἐξῆς

1. Βάδιζε ἐκ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον.
2. Βάδιζε ἐκ τοῦ ἐγγυτέρω εἰς τὸ ἀπωτέρω.
3. Βάδιζε ἐκ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον.
4. Βάδιζε ἐκ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον.
5. Δίδασθε ἐποπτικῶς.
6. Δίδασθε διεγείρων τὸ ἐνδιαφέρον.
7. Ἐνδιάτριβε ἐν τοῖς στοιχείοις.

8. Σύνδε μετ' ἀλλήλων τὰ ἀλλήλοις συγγενῆ.

A'. «*Ἐπιδιώξον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ πλήρη μόρφωσιν.*»

E'. «*Ἀσκησον τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν σου.*»

Δευτέρα σωρεία.

Κανόνες ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ὕλικὴν μόρφωσιν εἰσιν οἱ ἐξῆς :

A'. «*Ἐπιδιώξον μετὰ τῆς τυπικῆς καὶ τῆς ὕλικῆς μόρφωσιν συγχρότως.*»

B'. «*Φρόντισον περὶ ἀπομημορέσεως καὶ διατηρήσεως.*»

Τρίτη σωρεία.

Κανόνες ἀναφερόμενοι εἰς τὴν διὰ τὸν βίον μόρφωσιν.

A'. «*Ἐχε ὑπ' ὄψει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ σου τὴν ἀτομικότητα τῶν μαθητῶν σου.*»

B'. «*Ἐχε κατὰ νοῦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ σου ὅσοι ἔρεσσι τὴν μέλλουσαν κατάστασιν καὶ κλίσιν τῶν μαθητῶν σου.*»

Οὗτοί εἰσι σχεδὸν οἱ εἰδικοὶ κανόνες, οὓς παρακατιόντες πλατύτερον ἐξετάσομεν.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Πρώτη σωρεία.

A'. Κανὼν. «*Λάβε ὑπ' ὄψει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ σου τὰς γενικὰς βαθμίδας τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν μαθητῶν σου.*»

Ὁ κανὼν οὗτος, ἅτε ψυχολογικὸς ὅλως, δύναται μόνον διὰ τῆς ψυχολογίας νὰ νοηθῆ ὀρθῶς. Ὅφειλε τις καλῶς νὰ φαντασθῆ πῶς αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις (καὶ ἐπὶ ταύτας ἀμέσως ἀποτείνεται ἡ διδασκαλία) κατὰ περιοδικὰς βαθμίδας ἀναπτύσσονται. Διακρίνονται τρεῖς κυρίως βαθμίδες ἧτοι ἡ αἰσθητικὴ ἀντίληψις, νοητικὴ παράστασις καὶ ἰδανικὴ

παράστασις. Αἴσθησις, νοῦς, λόγος. Ἡ πείρα διδάσκει ὅτι πᾶσα πνευματικὴ μόρφωσις ἄρχεται ἀπὸ τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων· διὰ τῶν αἰσθήσεων εἰσέρχεται ὁ κόσμος εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παιδίων καὶ μεταβάλλεται ἐν αὐτῇ εἰς πνευματικὸν ἐσωτερικὸν κόσμον.

Ἡ τῶν αἰσθήσεων ἐνέργεια μέχρι τοῦ ὀγδόου ἔτους ἐστὶ λίαν ζωηρά· διότι κατ' ἀκάθεκτόν τι ἐλαττήριον τὰ εὐφυῆ παιδία θέλουσι πάντα νὰ βλέπωσι, πάντα ν' ἀκούωσι κτλ. Ὅτι δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν νοῦν δικαίως ἢ παροιμία λέγει «*μετὰ τὰ χροῖα ἔρχονται καὶ τὰ μυαλά.*» Μόνον ἀπὸ τοῦ 9 ἔτους ἄρχεται τὸ παιδίον νὰ δεικνύῃ καθαρὸν καὶ πάντοτε ὀριστικότερον ἐνδιαφέρον εἰς γενικὰς καὶ νοητὰς παραστάσεις. Νῦν πρῶτον θέλει τὸ τέως αὐτῷ σκοτεινὸν νὰ τῷ ἐξηγηθῆ καὶ νοῆσῃ κατὰ κανόνας καὶ νόμους. Τὸ δὲ ἐκ τῆς ἰδανικῆς παραστάσεως ἐνδιαφέρον κινεῖται μὲν ἐν τῷ παιδίῳ καὶ ἀληθῶς προϊμώτερον ἤδη, ἀλλὰ τὸ πρῶτον μετὰ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας φθάνει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ὀρθὴν κατανόησιν αὐτῶν.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω κατεδείχθη ἐκ τίνων ἀναπαραστάσεων κύκλου κινεῖται κατ' ἐξοχὴν τὸ παιδίον κατὰ τὰς τρεῖς κυρίως βαθμίδας τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι μορφοῦνται ἐλευθέρως καὶ τὰ τρία εἰρημένα ἤδη τῶν παραστάσεων κατὰ πάσας τὰς βαθμίδας. Τὸ παιδίον ἄρχεται ἤδη καὶ κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως νὰ σκέπτηται εἰς τὰς παραστάσεις αὐτοῦ καὶ τὸ γενικὸν καὶ εἶναι μάλιστα ἐπιδεικτικὸν ἰδανικῶν παραστάσεων ἰδίως ἐν τῇ ἡρῆσκειᾳ. Ἐπίσης οὐδέποτε παύει τὸ παιδίον κατὰ τὰς δύο ἄλλας βαθμίδας νὰ εἰσδέχεται ἐν ἑαυτῷ καὶ αἰσθητὰς εἰκόνας.

Ἐὰν τώρα θελήσωμεν τὸν ἡμέτερον κανόνα ἄλλως νὰ ἐκφράσωμεν, δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν αὐτὸν λίαν συγκεκριμένως ὧδε, *Δίδασκε οὕτως, ὥστε τὸ παιδίον νὰ σχηματίῃ μέχρι μὲν τοῦ 8 ἔτους κατ' ἐξοχὴν αἰσθητὰς ἀντιλήψεις, ἀπὸ τοῦ 8 μέχρι τοῦ 12 σὺν ταύταις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νοητὰς, ἀπὸ δὲ τοῦ 12 καὶ ἐφεξῆς ἀποκτᾷ καὶ κατανοῇ καὶ ἰδανικὰς ἀντιλήψεις.*

B'. «*Λάβε ὑπ' ὄψει ἐν ἀρχῇ τῆς διδασκαλίᾳ σου τὴν κατάστασιν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν μαθητῶν.*»

Ὅταν ὁ διδάσκαλος δέχεται ἐκ ζήτησε τινὸς σχολῆς μαθητὴν τινα, δὲν δύναται νὰ κατατάξῃ αὐτὸν εἰς οὐδεμίαν τάξιν, ἐὰν μὴ πρότερον τὸν ἐξετάσῃ. Ἡ ἀνάγκη τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως πηγάζει ἐκ τοῦ ὅτι πᾶσα στοιχειωτικὴ σχολὴ ἔχει ὠρισμένον ὀρηγῆριον καὶ τέρμα τῆς διδασκαλίᾳς ἐκάστης τῶν τάξεων αὐτῆς.

Ἡ διδασκαλία τῆς νέας σχολῆς δύναται τότε μόνον νὰ ἦ ὠφέλιμος τῷ νέῳ μαθητῇ, ὅταν οὗτος κατατάσσεται εἰς τὴν ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ δύναμιν τάξιν καὶ εἰς τὰς γνώσεις, ὧν κάτοχος ἐστίν. Ἐὰν ὁ μαθητὴς κατετάσσοτο εἰς κατωτέραν τινὰ τάξιν, τότε ἡ διδασκαλία θὰ ἦτο εἰς αὐτὸν λίαν εὐκόλος καὶ δι' αὐτὸ ὀλίγον ὠφέλιμος, ἐὰν δ' εἰς ἀνωτέραν λίαν δύσκολος καὶ δι' αὐτὸ οὐχὶ καρποφόρος. Ἐν τῇ ἐξετάσει ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ ἐξετάσῃ οὐ μόνον τὴν ὕλικὴν τοῦ παιδίου γνώσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τυπικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν τοῦ πνεύματος. Ὅταν ἐκ τῆς ἐξετάσεως δηλωθῇ ὅτι ὁ μαθητὴς κέκτηται μὲν μετρίαν τινὰς ὕλικὰς γνώσεις, ἀλλ' ἔχει ἀσθενῆ τὴν κριτικὴν δύναμιν, τότε προτιμώτερα νὰ καταταχθῇ εἰς κατωτέραν τάξιν, διότι πᾶσα βραδεῖα περὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ ἀσθενὴς περὶ τὴν κρίσιν κεφαλὴ πρέπει πρῶτον νὰ στερεωθῇ ἀσφαλῶς καὶ στερεῶς ἐν τοῖς στοιχείοις. Τούναντίον, ὅταν τὸ ἐξεταζόμενον παιδίον εὐρεθῇ ἔχον καλὴν ἀντιληπτικὴν καὶ κριτικὴν δύναμιν, δύναται τότε ὁ διδάσκαλος νὰ τολμήσῃ νὰ κατατάξῃ αὐτὸ εἰς τάξιν ἀνωτέραν κατὰ τι ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἐργαζόμενον δραστηρίως, θέλει συμβαδίσει μετὰ προκεχωρημένων μαθητῶν.

Ὁ ἡμέτερος κανὼν δὲν ἔχει ὑπ' ὄψει τὰ πρότερον ἤδη φερόμενα εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντα παιδιά, διότι ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι παρ' αὐτοῖς ἡ διδασκαλία ἄρχεται ἀπὸ τῶν ἀπλουστάτων στοιχείων.

Γ'. «Δίδασκε συντιθεῖς στοιχειωδῶς.»

Ὅπως ὁ πρῶτος κανὼν διέκρινε τὰς κυρίας βαθμίδας τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως κατὰ περιοδικὰ διαστήματα, ὁ δεῦτερος ὠρίζεται τὴν ὀρθὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας, οὕτως ὁ τρίτος ἀποβλέπει εἰς τὴν φυσικὴν ἀδιάκοπον προαγωγὴν τῆς διδασκαλίας.

Ὅπως πᾶσα ἀνάπτυξις ἐν τῇ φύσει ἐκτελεῖται ἀδιακόπως καὶ ἄνευ κενῶν, οὕτως ἀπαρλλάκτως συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν πνευματικῶν δυνάμεων.

Ὁ τρίτος κανὼν ἐστὶ λίαν πολυμερὴς καὶ ἐμπεριέχει ὡς ἐδηλώθη ἀνωτέρω πληθὺν κανόνων περὶ ἐκάστου τῶν ὁποίων θέλομεν ἠμιλήσει ἰδίᾳ.

α'. «Βάδιζε ἐκ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον»

Αἱ λέξεις εὐκόλον καὶ δύσκολον ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν τοῦ μαθητοῦ καὶ οὐχὶ εἰς τὴν φύσιν τῶν διδασκομένων· διὸ εὐκόλον ἐστὶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ὅτι ἄνευ μεγάλης δυσκολίας ἀντιλαμβάνεται

νεταὶ καὶ νοεῖ ὁ μαθητὴς, δύσκολον δὲ ὅτι μόνον μετὰ δυσκολίας ἀντιλαμβάνεται καὶ συλλαμβάνει. Ἀπαιτεῖ ἄρα ὁ κανὼν οὗτος ἵνα ὁ διδάσκαλος ἀποβλέπῃ ἀδιακόπως καὶ σταθερῶς εἰς τὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν τοῦ μαθητοῦ· προϋποτίθῃσι δ' ἐκ τῶν προτέρων αὐτὸν τοιοῦτον, ὥστε εὐθὺς νὰ συναισθάνηται, ἂν, καὶ κατὰ πόσον, νοῆται ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ, ἢ οὐ.

Ἡ πείρα διδάσκει ἐν γένει ὅτι ἡ ἱερὰ ἱστορία ἐννοεῖται ἐν γένει εὐκολώτερον, ἢ ἡ κατήχησις, ὅτι ἐννοεῖται εὐκολώτερον συλλαμβάνεται, ὅταν τις τὰ συστατικὰ αὐτῆς ἐν παραδείγματι σαφηνίζῃ, ἢ ὅταν τις ποιῆται εὐθὺς τέλειον τὸν ὀρισμὸν, ὅτι κανὼν τις εὐκολώτερον ἐννοεῖται καὶ διατηρῆται, ὅταν παράγεται ἐκ καταλλήλων παραδειγμάτων, ἢ ὅταν μηχανικῶς διδάσκηται καὶ ἐφαρμόζεται. Διὸ ἰσχύει ἐνταῦθα ὁ κανὼν «ἐκ τῆς ἱστορίας εἰς τὴν ἠθικολογίαν, ἐκ τοῦ παραδείγματος εἰς τὴν ἐννοίαν καὶ τὸν κανόνα καὶ ἐν γένει ἐκ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον.» Καὶ ἡ ἁγία Γραφή ταύτην τὴν ὁδὸν ἀκολουθεῖ, διότι ἤτε Π. καὶ Ν. Διαθήκη ἄρχονται ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν βιβλίων καὶ καταλήγουσιν εἰς τὰ διδακτικά.

Ἡ πείρα διδάσκει πρὸς τούτοις ὅτι τὰ παιδιά ἀντιλαμβάνονται πολλῶ εὐκολώτερον διδασκαλιῶν περὶ φυσικῶν ἀντικειμένων καὶ ἐν γένει περὶ αἰσθητῶν πραγμάτων καὶ ἐννοοῦσιν αὐτὰς ἢ περὶ νοητῶν ὡς περὶ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, βάσεως καὶ συνεπείας, μέσου καὶ σκοποῦ καὶ τῶν τοιούτων. Ὅταν ὁμοῦς τις τὰς ἐννοίας ταύτας ἐπὶ παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς φύσεως ἐξηγῇ, τότε ἐννοοῦνται πολὺ ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον. Κατὰ ταῦτα ἄρα ὁ ἐν λόγῳ κανὼν μετασχηματίζεται ἔδω, «Βάδιζε ἐκ τῆς κατ' αἰσθησιν θεωρίας (ἐποπτείας) εἰς τὴν ἐννοίαν.»

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μαθηματικὴ χωρεῖ πάντοτε ἐκ τοῦ ἀπλοῦ εἰς τὸ σύνθετον, διὰ τοῦτο καὶ ἡ προεῖα τῆς διδασκαλίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς γινομένη ἐκ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον.

Περὶ τῆς ἱστορίας τινὲς τῶν μεθοδικῶν ἐγνωμάτευσαν ὅτι πρέπει ν' ἀρχηταὶ τις ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ βηματίζῃ παλινδρομικῶς, διότι ἐκ τῶν ἐγγυτέρω εἰς τὰ ἀπωτέρω χωροῦντες ἐφρόνουσιν ὅτι σύνμα χωροῦσι καὶ ἐκ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον· ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπλανήθησαν, διότι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῶν τελευταίων χρόνων κείνται ἐν τῷ νῶ τῶν παιδίων ἕνεκα τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ σκοπῶν πολὺ ἀπώτερον ἢ αἱ περὶ τοῦ παραδείσου, Ἰωσήφ καὶ Μωϋσέως διηγήσεις. Τὸ παιδίον ἐννοεῖ μὲν εὐκόλως διηγήσεις, ἱστορίας οἰκογενειακὰς ἢ ἀπλᾶς

βιογραφίας ἐνδιαφερόντων ἱστορικῶν προσώπων, ἀλλὰ δυσκολώτερον τὰ κυρίως πολιτικά γεγονότα. Ὅθεν χωρεῖ τις ἐν τῇ ἱστορικῇ διδασκαλίᾳ ἐκ τοῦ εὐκόλου εἰς τὸ δύσκολον, ὅταν ἄρχηται μετὰ οἰκογενειακῶν ἱστοριῶν καὶ ἀπλῶν βιογραφιῶν καὶ εἶτα προβαίνει εἰς τὰ καθαρῶς πολιτικά γεγονότα.

Σ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΠΕΡΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἐσχάτως νεάνις τις ἀπόφοιτος τοῦ Ἀρσακειοῦ ἠτήσατο δι' ἀναφορᾶς παρὰ τοῦ κ. Πρυτάνεως, ὅπως τῇ ἐπιτραπῇ νὰ ἐγγραφῇ ἐν μίᾳ τῶν σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ κ. Πρύτανις ὁμῶς ἀπέρριψε τὴν αἴτησίν της. Ἐκ τούτου λαβὼν ἀφορμὴν ὁ τύπος τῆς πρωτεύουσας ἐπραγματεύθη τὸ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν γυναικῶν ζήτημα, καὶ ἰδίως, ὡς καθήκον εἶχεν, ἡ «Ἐ φ η μ ε ρ ῖ ς τ ῶ ν Κ υ ρ ῖ ῶ ν». Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ἔτι περιμάχητον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ ἐν ἧ ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνεζητήθη, καὶ ἔτι τὴν σήμερον μετὰ πολλῆς θέρμης πραγματεύεται. Διὰ τοῦτο καλὸν ἐκρίναμεν νὰ μεταφράσωμεν ἐκ τοῦ νεωτάτου συγγράμματος τοῦ Paul Laffitte (*Le Paradoxe de l'Égalité! Paris 1887*) τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ κρίσεως καὶ ὀξυνοίας πραγματεύεται τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ κοινωνίᾳ θέσιν τῆς γυναικὸς καὶ τὴν ἀρμόζουσιν ταύτῃ ἐκπαίδευσιν.

Οὐδόλως δὲ συμφωνοῦμεν τοῖς πλείστοις φοιτηταῖς τοῖς ὑπογράψασιν τὴν ἐν τῇ «νεῇ Ἐφημερίδι» διαμαρτυρίαν, ὅτι ὁ λόγος ὁ ὠθήσας τὸν κ. Πρύτανιν εἰς τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεώς του, ἦτο ἡ ζωηρότης ἡ διακρινουσα τοὺς Ἕλληνας φοιτητάς, ἧτις προμηνύει ἀδύνατον καὶ ἐπικίνδυνον τὴν μετ' αὐτῶν ἀναστροφὴν νεάνιδος. Νομίζομεν δὲ μᾶλλον ὅτι ὁ κ. Πρύτανις διείδεν ὅτι ἡ εἰσαγωγή τῶν γυναικῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ πρόωρος εἶναι, καὶ οὐδεμίαν ἐναργῆ ὠφέλειαν διὰ τὸ παρὸν θὰ ἔχη. Μᾶλλον δὲ βλάβην δύναται νὰ παράσχη ἡ ἀπομίμησις ὀθνείων συστημάτων ἐκπαιδευτικῶν, ἀσυμφώνων τοῖς ἥθεσι καὶ τοῖς ἔθιμοις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ ἑλληνὶς τῆς ἐνεστώσης γενεᾶς ἔχει πολλὰ

βαρέα καθήκοντα νὰ ἐπιτελέσῃ, ὧν τὸ πρῶτιστον εἶνε ἡ διάπλασις γενεᾶς ἑλληνικῆς συνειδήσιας τὰ καθήκοντα, ἃ ἔχει πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς τὴν πατρίδα. Ἀγωνισθήτωσαν ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ αἱ ἑλληνίδες, καὶ ἔστωσαν βέβαιοι ὅτι τὰ ἄθλα θὰ ὦσι μελίζονα ἐκείνων, ἃ θὰ συλλέξωσιν ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ σταδιοδρομίᾳ.

Ἐπιζητοῦντες χάριν τῆς γυναικὸς τὴν ἰσότητα ἐν τοῖς δικαιοῦμασι καὶ τὴν ἰσότητα ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασι, δεόν νὰ ἐπιζητήσωσι καὶ τὴν ἰσότητα ἐν τῇ ἀγωγῇ. Οἱ πάντες συμφωνοῦσι σήμερον περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν γυναικῶν, καὶ ἐπαναλαμβάνουσι τὸν στίχον τοῦ Μολιέρου. «Παραδέχομαι, ὅτι ἡ γυνὴ πρέπει νὰ ἔχη σαφῆ τῶν πάντων γνῶσιν.» Βεβαίως, ὅσο περισσότερον ἡ γυνὴ ἐκπαιδευθῇ, τόσο κάλλιον θὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τῆς ὡς συμβούλου καὶ παιδαγωγοῦ· σπουδαζέτω λοιπὸν, ἐὰν εὐκαιρῇ καὶ ὀρέγηται, τὴν ἱστορίαν, τὴν φιλολογίαν, τὰς ἐπιστήμας· ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἡ γυνὴ πρέπει νὰ ἀνατρέφῃται ὡς γυνὴ. Ἀναγινώσκω εἰς συγγραφέα τοῦ μεγάλου αἰῶνος. «Ἡ μάθησις τῶν γυναικῶν ὡς καὶ ἡ τῶν ἀνδρῶν πρέπει νὰ περιορίζηται εἰς τὸν κύκλον τῶν ἔργων τῶν ἢ διαφορὰ τῶν ἐπαγγελμάτων πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὴν διάκρισιν τῶν σπουδῶν αὐτῶν.» Τίς εἶπε τοῦτο; Ὁ Φενελὼν. Οὐδὲν ἐῴρηθη τούτου κάλλιον, καὶ οἱ λόγοι οὗτοι πρέπει νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ὁδηγὸς εἰς πάντα, ὅστις γράφει περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν γυναικῶν.

Ἀπὸ δεκαπενταετίας πολλὰ ἔπραξαν πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν. Ἡ μέση ἐκπαίδευσις τῶν κορασίων διωργανώθη καλῶς καὶ θὰ τιμῆσῃ τὴν τρίτην δημοκρατίαν σφάλματά τινα ἐν ταῖς λεπτομερείαις δὲν πρέπει νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ μεγέθους τῆς προσενηχθείσης ὑπηρεσίας. Ἀπέβαλον τῶν σχολείων διὰ μιᾶς τὰ παιδικὰ ἐγχειρίδια, τὰ γελοῖα βιβλιάρια, πάσας τὰς μωρολογίας, αἵτινες ἀπὸ τριῶν ἤδη αἰῶνων ἐπεβάρυνον τὴν γυναικείαν ἐκπαίδευσιν. Ἀπεφασίσθη ἅπαξ διὰ παντός, ὅτι ἐκείνη ἧτις θὰ ἔχη σοβαρὰ καθήκοντα νὰ ἐκπληρώσῃ, ὡς σύζυγος καὶ ὡς μήτηρ, πρέπει νὰ ἀνατρέφῃται σοβαρῶς. Ἴδου ἡ ἀλήθεια! ἡ πλάνη, διὰ τὰς γυναῖκας, ὡς καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας εἶναι νὰ πιστεύωσιν, ὅτι τὸ πᾶν συνετελέσθη, ὅταν ἐκπαιδύσωσι τὸ ἄτομον. Ἡ ἀπόλυτος πίστις εἰς τὰ προγράμματα, τὰς ἐξετάσεις, τοὺς διαγωνισμοὺς, τὰ διπλώματα, εἶναι μία τῶν προλήψεων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Φαιρόμεθα ἀγροῦντες ὅτι ἡ ἀγωγή καὶ οὐχὶ ἡ ἐκπαίδευσις σχηματίζει τὸν χαρακτῆρα! Ἄρα ἡ ἀνατροφή δὲν δύναται νὰ ᾖ ὅμοια διὰ δύο ὄντα, ὧν τὸ

μὲν ὀφείλει νὰ ἀναθρέψῃ τέκνα, νὰ διευθύνῃ ὑπηρετίας, νὰ διοικήσῃ οἰκίαν, τὸ δὲ νὰ ἐργασθῇ, νὰ παραγάγῃ, ν' ἀγωνισθῇ καὶ νὰ ζήσῃ ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ.

Μὴ ἄρα ἀπατώμαι; Τὸ παράδοξον τῆς ἰσότητος μοι φαίνεται πάντοτε τὸ αὐτὸ· ἀπαξ ἔτι καταλήγει εἰς τὴν ἀπλότητα καὶ τὸ ὁμοίομορφον. Ὑπαγορεύει τὰ προγράμματα τῆς διδασκαλίας τῶν κορασίων ὅμοια πρὸς τὰ τῆς κλασικῆς διδασκαλίας· πείθει τοὺς οἰκογενειάρχας, ὅπως αἱ κόραι τῶν καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνατρέφονται ὁμοίως. Εἰς μάτην θὰ ἐπαναλάβωμεν μετὰ τοῦ Φενελῶνος, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ἔργων ἀποτελεῖ τὴν διαφορὰν τῶν σπουδῶν. Θέλουσιν ὅπως ἡ γυνὴ εἶναι διπλωματοῦχος, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός της. Δὲν ἐπιζητοῦσι δι' αὐτὴν τὰς ὠφελιμωτέρας καὶ τὰς πλέον ἀρμοζούσας διὰ τὸν προορισμὸν της γνώσεις, ἀλλ' ἐκείνας, δι' ὧν θὰ προσεγγίσῃ τῷ ἀνδρὶ. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι πλέον ἢ ἀναγκαία, εἶναι σὺνμῶς· πᾶς ἔντιμος εἰσοδηματίας ὀνειρεύεται διὰ τὴν κόρην τὸ δίπλωμα. Ἀφετε αὐτοὺς νὰ πράττωσιν ὅ,τι ἂν βούλωνται· θὰ διοργανώσωσι τὸν γυναικείον μαρδαρισμὸν παραπλείρως τοῦ ἀνδρικοῦ μαρδαρισμοῦ. Ἐὰν ὁ Trissolin (αὐτὸς ἐαυτὸν ἀποκαλέσας συγγραφεύς), ἐπαρήρηχοτο εἰς τὸν κόσμον, θὰ εὐχαριστεῖτο μεθ' ἡμῶν. Οὔτε ἄνδρες, οὔτε γυναῖκες, οἱ πάντες διπλωματοῦχοι. Τὸ ἐλατήριον, ὅπερ ὠθεῖ ἡμᾶς πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν εἶναι νόμιμον καὶ ἐξαιρετον κατ' ἀρχήν· ἀλλ' ὅταν βλέπω ὅτι δὲν λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει οὔτε τὰς κοινωνικὰς συνθήκας, οὔτε τὰς δεξιότητας, οὔτε τὴν ἰδιοφυίαν, οὔτε τὰ διαθετέα ἐπαγγέλματα, ἐρωτῶ, τί θὰ γίνωσιν αἱ χιλιάδες τῶν κορασίων, ἅτινα λαμβάνουσι τὸ δίπλωμά των; διδασκάλισσαι; Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγου θὰ ὑπάρχωσι περισσότεραι διδασκάλισσαι, παρὰ σχολεῖα. Ἐργάτριαι; Αἱ περισσότεραι κόραι δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ χειρισθῶσι τὴν βελόνην. Θὰ αὐξήσωσι λοιπὸν τὰς τάξεις τῶν ἀέργων, τὴν αἰωνίαν ταύτην πληγὴν τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν· ἀλλὰ γνωρίζομεν, τί γίνεται ὁ ἄεργος ἀνὴρ· τί θὰ γίνῃ ἡ γυνὴ;

Εἰκονίζουσιν ἡμῖν πρότυπον οἰκογενείας, ἐν ᾧ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ θὰ ἔχωσι τὰς αὐτὰς σπουδὰς, τὰ αὐτὰ ἀναγνώσματα. ὦ! γλυκύτες τῶν Λατινικῶν! ὦ! θέλγητρον μεθυστικὸν τῆς ἀλγέβρας! Παρατηρήσατε τοὺς δύο τούτους μεμνηστευμένους· διελεύκανον ὁμοῦ στίχον τινὰ τοῦ Βιργιλίου ἢ ἔλυσαν πρόβλημά τι τῶν μαθηματικῶν· τοῦτο ἀρκεῖ, ἰδοὺ ὅτι αἱ καρδίαι των σκιρτῶσι πρὸς ἑνωσιν. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἑνωσις ἄλλη ὑπερτέρα τῆς τῶν βιβλίων καὶ τῶν προγραμμάτων; Σχολαστικὸς, ἐπιστρέψατε εἰς τὸ σχολεῖον· ἀναγνώσατε ἐκ νέου τὸ αἰώνιον

μυθιστόρημα, οὔτινος ἢ Δάφνη καὶ ἡ Χλόη ἔγραψαν τὸ πρόλογον καὶ ὁ Φιλήμων καὶ ἡ Βακχίς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον. Μάθετε ὅτι ὑπάρχει τί ἰσχυρότερον τῶν παιδαγωγικῶν σας τεχνασμάτων· εἶνε στιγμὴ τις κοινῆς συγκινήσεως, ἐν ᾗ δύο ψυχαὶ συμμίγνυνται διὰ παντὸς ἐνώπιον ἀριστουργήματός τινος τῆς τέχνης, ἢ θαυμασίου τινὸς θεάματος τῆς φύσεως. Ἀναμνήσθητε τοῦ ἐλληνικοῦ μύθου, ὅστις λέγει, ὅτι οἱ θεοὶ φθονοῦντες τὸ ἀνθρώπινον ὄν τὸ ἐχώρισαν ἡμέραν τινὰ εἰς δύο μέρη, καὶ ὅτι ἔκτοτε ἐπιζητοῦνται ταῦτα, ἐπιθυμοῦσιν ἄλληλα, καταδιώκονται, ἐπανευρίσκουσι ἄλληλα διὰ μέσου τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου! Ὅταν ὁ μέγας ποιητής, ὁ ὀνομαζόμενος Πλάτων, ὠμίλει οὕτως, εἶχε λύσει τὸ πρόβλημα τῆς ἀνατροφῆς τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἀνδρός· εἶχε ἐννοήσει ὅτι τὰ δύο μέρη τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος ἐδημιουργήθησαν, οὐχὶ διὰ νὰ ὁμοιάζωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ συμπληρωσῶσι ἄλληλα. Ἐὰν ὑπεσπῆριζον ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ παράδοξον τῆς ἰσότητος, θὰ ἐμειδία μετὰ γλυκειᾶς εἰρωνείας· ἐὰν ἐπέμενον, φαντάζομαι ὅτι θὰ ἀπεκρίνετο ὡς ἐξῆς, ἢ διὰ παρομοίων λέξεων. «Ἡ ἰσότης τῶν ψυχῶν δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ ματαίων γνώσεων· ἐκεῖνοι μόνον δύνανται νὰ εἴπωσιν, ὅτι εἶναι ἴσοι, οἵτινες ἔζησαν ἔχοντες τὰ αὐτὰ συναισθήματα καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ ἰδανικὸν ἀποβλέποντες.»

Ν. Ι. ΣΑΓΚΩΝΑΚΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΑΞΙΣ Β΄.

Ὁ Ἡρακλῆς.

Σκοπός. Σήμερον, ἀγαπητοί μοι παῖδες, θὰ σᾶς διηγηθῶ περὶ ἐνὸς ἥρωος Ἕλληνος, ὅστις ἔζη πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ὠνομάζετο Ἡρακλῆς.

1. Στάδιον. Τίς ἐξ ὑμῶν εἶναι ἰσχυρότερος τῶν ἄλλων;—Τίς δὲ ὅλων τῶν μαθητῶν τοῦ σχολείου;—Γνωρίζετε ἄλλον τινὰ πολὺ ἰσχυρότερον, ὁ ὁποῖος νὰ δύνηται νὰ σηκῶνῃ καὶ πολὺ μεγὰλα βάρη;—

Ποιον;—Ποῦ εἶδετε αὐτόν;—Τί ἔκαμνε;—Δύναται ἄλλος τις νὰ υπερβῆ αὐτὸν κατὰ τὴν δύναμιν;—Πῶς δὲ ὠνομάζετο; Πῶς ἄλλως ὠνομάζομεν τοὺς τοιοῦτους ἄνδρας;—(ἥρωας, παληκάρια).

Εἰς τίνα πιστεύομεν ἡμεῖς;—(εἰς ἓνα Θεὸν κτλ.) *Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως Ἕλληνας οἱ πρόγονοί μας ἐπίστευον εἰς πολλοὺς θεούς. Διατί;—Διότι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη κατέλθει εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ διδάξῃ τὸν ἀληθινὸν Θεόν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἐκτίζον εἰς τοὺς Θεοὺς τῶν λαμπρῶν καούς. Γνωρίζετε κανένα ἀρχαῖον ναόν;— Ποῖον; Τί δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῆς ωραιότητος αὐτοῦ;— Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἐτοποθέτουσαν εἰς τοὺς καούς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν τῶν, τὰ ὁποῖα ἐπροσκύνουν καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζον διάφορα ζῷα. Ποῖοι ἐθυσίαζον τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς ἓνα Θεόν. (Ἀνάμνησις γνῶστῆς θυσίας ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, θεὸς τῶν ἐβραίων κτλ.) Ὁ Ζεὺς ἦτο ὁ ἀνώτατος πάντων τῶν θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὁ πατὴρ αὐτῶν. (ὁ διδ. ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τινῶν ἄλλων θεῶν, τῶν κυριωτέρων.) Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας ἐπίστευον ὅτι οἱ θεοὶ καὶ αἱ θεαὶ ἀνεμυγνύοντο εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν, καὶ ὅτι τινὲς μὲν τοὺς ἠγάπων καὶ ἐπροστάτεον, ἄλλοι δὲ τοὺς ἐμίσουν καὶ τοὺς ἐβλαπτον. Τί φρονοῦμεν ἡμεῖς περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύομεν;*

Ποῖος λέγεται βασιλεὺς;—Ποῖον ἔχομεν ἡμεῖς βασιλέα; Πῶς ὠνομάζεται;—(βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος). Τὸν παλαιὸν καιρὸν ὅμως ἐβασίλευον εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλοὶ βασιλεῖς καὶ εἶχον εἰς διαφόρους πόλεις τὰς ἐδρας τῶν. Ὁ Ἀμφιτρώων ἐβασίλευεν εἰς τὰς Θήβας· ὁ Εὐρυσεθεὺς ὁ συγγενὴς τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἀνάμνησις βασιλέως (ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας) Φαραὼ κτλ.

Τί λέγεται βουνόν; Ποῖα βουνὰ γνωρίζετε;—(οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦσι τὰ βουνὰ, τὰ ὁποῖα γνωρίζουσιν). Ὁ Κιθαιρὼν εἶναι βουνὸν τῆς Βοιωτίας. Γνωρίζετε καμμίαν πόλιν;—Ποῖαν; (οἱ μαθηταὶ νὰ εἰπωσιν τὰς πόλεις τὰς ὁποίας γνωρίζουσιν· ὁ διδάσκαλος ποιεῖται λόγον περὶ Θηβῶν, Ἄργους κτλ.)

2. Στάδιον. Διήγησις:

Ὁ Ἡρακλῆς

Τώρα θὰ σας διηγηθῶ περὶ τοῦ Ἡρακλέους.

Ὁ Ἡρακλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀμφιτρώωνος καὶ τῆς Ἀλκμήνης. Ὁ

Ζεὺς διεκήρυξεν, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς θὰ ὑπερβῆ πάντας τοὺς ἥρωας τοῦ καιροῦ του, ἕνεκα τούτου ὅμως ἡ θεὰ Ἥρα ἀπεφάσισε νὰ τὸν καταστρέψῃ. Πρὸς τοῦτον ἐπεμψε δύο ὄφεις εἰς τὴν κλίνην του νὰ τὸν πνίξωσιν. Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως ἐπνίξεν αὐτοὺς διὰ τῆς μιᾶς μόνον χειρὸς του. Ὁ Ἡρακλῆς ἐδιδάχθη ὑπὸ ἱκανῶν διδασκάλων τὰ πολεμικὰ καὶ τὴν μουσικὴν. Ἐμεγάλωνε δὲ καὶ ἐδυνάμωνε καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ ὑπερεῖχεν ἀπὸ ὅλα τὰ παιδία. Διὰ τοῦτο δὲ ἐλέγετο ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς.

Τώρα θὰ σας διηγηθῶ καὶ τί συνέβη εἰς τὸν Ἡρακλέα, ὅταν ἔβασκε τοὺς βόας εἰς τὸν Κιθαιρῶνα.

Ὁ Ἡρακλῆς μέχρι τοῦ δεκάτου ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἔβασκε τὰς βοῦς τοῦ πατρὸς του εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κιθαιρῶνος. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐνῶ μίαν ἡμέραν καθήμενος ἐσκέπτετο, βλέπει ἔμπροσθέν του δύο γυναῖκας αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. Ἡ μία ἦτο σεμνὰ καὶ ἀπλᾶ ἐνδεδυμένη, ἡ δὲ ἄλλη ἄσεμνα καὶ εἶχε πολλὰ στολίδια.

Ἀφοῦ δὲ ἐπλησίασαν αἱ γυναῖκες αὐταί, ἡ μὲν πρώτη ἐβάδιζε μὲ ἴσα βήματα, ἡ δευτέρα ὅμως θέλουσα προτιτέρα νὰ προφθάσῃ, ἔτρεξε καὶ λέγει εἰς τὸν Ἡρακλῆ. Σὲ βλέπω, φίλε μου Ἡράκλειε, ὅτι ἀπορεῖς ποῖον δρόμον ν' ἀκολουθήσῃς εἰς τὸν βίον σου. Ἐάν λοιπὸν ἐμὲ κάμης φίλην σου, θὰ σὲ φέρω εἰς τὸν γλυκύτερον καὶ εὐκολώτερον δρόμον καὶ χωρὶς κόπους θὰ γίνῃς εὐτυχής. Τότε ὁ Ἡρακλῆς ἠρώτησεν αὐτήν. Ὡ γύναι, πῶς ὠνομάζεσαι; Ἐκείνη δὲ ἀπεκρίθη. Οἱ μὲν φίλοι μου μὲ ὠνομάζουσιν εὐτυχίαν, οἱ δὲ ἐχθροὶ μου κακίαν.

Ἐπειτα προσῆλθε καὶ ἡ ἄλλη γυνὴ καὶ λέγει. Καὶ ἐγώ, ὦ Ἡράκλειε, ἦλθον πρὸς σέ, διότι γνωρίζω τοὺς γονεῖς σου καὶ τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἔχεις ἐκ φύσεως εἰς τὰ καλὰ ἔργα. Ἐλπίζω, ὅτι ἂν ἀκολουθήσῃς ἐμὲ θὰ κατορθώσῃς πολλὰ καὶ λαμπρὰ ἔργα. Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ σὲ γελάσω μὲ ὑποσχέσεις, ἀλλ' ὅπως εἶναι φυσικὰ ἐκ θεοῦ τὰ πράγματα θὰ σοῦ τὰ παραστήσω μὲ ἀλήθειαν. Γνώριζε ὅτι οἱ θεοὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ μᾶς τὰ δίδουσι μὲ τὸν κόπον καὶ τὴν ἐπιμέλειάν μας. Ἐπιθυμεῖς νὰ δοξασθῇς καὶ νὰ σὲ τιμῶσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, πρέπει νὰ προσπαθήσῃς διὰ τῶν κόπων καὶ τῶν καλῶν ἔργων σου νὰ γίνῃς ὠφέλιμος εἰς αὐτούς. Θέλεις νὰ δοξασθῇς ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα; Πρέπει νὰ εὐεργετήσῃς αὐτήν. Τότε ὁ Ἡρακλῆς χωρὶς δισταγμῶν ἠκολούθησε τὴν ἀρετήν.

Λέγουσιν ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἔπειτα, ἐπειδὴ ἦτο ἀνώτερος πάντων κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ σώματος, περιήρχετο διάφορα μέρη, ἐπαίδευε τοὺς κα-

κούς και άδικούς ανθρώπους και εφόνευε τά άγρια θηρία, τά όποια ερήμωνον τας χώρας. Δι' όλα δε τά καλά, τά όποια εκαμεν εις τήν πατρίδα του, ετιμήθη με τιμάς άθανάτους.

Άλλ' ή Ήρα ή κακότερος αύτη θεά εξηκολούθει νά καταδιώκη τόν Ήρακλέα και ενέβαλεν αύτόν εις μανίαν. Τότε ό Θεός Άπόλλων διέταξεν αύτόν νά γίνη δούλος του Εύρυσθέους, βασιλέως του Άργους, και νά εκτελέση τά έργα, τά όποια εκείνος ήθελε τῶ αναθέσει.

Πρός συνδιάλεξιν: (Συγκεντρωτικάί ερωτήσεις).

Ποία θεά δέν ήγάπα τόν Ήρακλή;—Τί δέ έπραξεν εις αύτόν;— Πώς εσωθή ό Ήρακλής;—Εφρόντισεν ό Άμφιτρώων περι τής ανατροφής του Ήρακλέους;—Ό Άμφιτρώων εφρόντισε πολύ περι τής ανατροφής του υιού του, διώρισε πολλούς διδασκάλους νά διδάξωσιν αύτόν τά πολεμικά και τήν μουσικήν ένεκα δε τούτου ό Ήρακλής διέφερεν από όλα τά παιδιά. Εις τί ένησχολούντο οι βασιλόπαιδες τήν εποχήν εκείνην. Ό Ήρακλής λοιπόν έβασκε τας βοδες του πατρός του εις τό όρος του Κιθαιρώνα. Τί συνέβη εις τόν Ήρακλέα, όταν έβασκε τας βοδες εις τόν Κιθαιρώνα; Πώς ελέγετο ή μία;—Τί δέ υπέσχετο εις τόν Ήρακλή, Ποίαν ήκολούθησεν ό Ήρακλής; Τήν εποχήν εκείνην υπήρχον κακοί άνθρωποι, οι όποιοι έβλαπτον και ήδίκουν τούς καλούς. Τί τούς εκαμεν ό Ήρακλής; Διατί εφόνευεν ό Ήρακλής τά άγρια θηρία; Δι' όλα δε ταύτα τί τόν εκαμαν οι άνθρωποι; Τίς όμως θεά εξηκολούθει νά καταδιώκη τόν Ήρακλέα; Τί τόν εκαμεν; Τί διέταξεν ό θεός Άπόλλων εις τόν Ήρακλή;

3. Στάδιον. Εφρόντισεν ό Άμφιτρώων περι τής ανατροφής του υιού του Ήρακλέους;—Πώς;—Πράττουσι σήμερα αι γονεΐς σας τό αυτό και εις ύμας;—Πώς;—Εφάνη ό Ήρακλής άντάξιος τών προσπαθειών του πατρός του; Πώς;—Τί πρέπει νά πράττητε και Ύμεις;—Τί υπέσχετο εις τόν Ήρακλή ή Κακία;—Τῶ όντι είναι δυνατόν άνευ εργασίας και κόπου νά είναι τις ευτυχής;—Πρέπει όμως νά ωφεληθῆ από τούς κόπους τών άλλων, πρέπει νά πράξη τό κακόν. Αυτή λοιπόν ή γυνή επέτρεπεν εις τούς φίλους της νά μη εργάζωνται και νά πράττωσι πάσαν κακίαν. Ήτο καλόν τό τοιοῦτον; Τί ειπεν εις τόν Ήρακλή ή άλλη γυνή;—Πρέπει νά εργάζησαι και νά πράττης τό αγαθόν, διότι τούτο θέλουσι και οι θεοί. Ήσαν καλαι αι συμβουλαι αύτης τής γυναικός; θά ωδήγουν εις τό καλόν τόν Ήρακλή;—Ποίαν γυναίκα ήκολούθησεν ό Ήρακλής; Επραξε καλώς; Επραττον καλῶς οι κακοί άνθρωποι νά βα-

σανίζωσι τούς καλούς; Διατί; Ύπό τίνος ετιμωρήθησαν; Τίς τιμωρεΐ σήμερα τούς κακούς ανθρώπους; (ή πολιτεία κτλ.) Αντημείφθη ό Ήρακλής διά τας ευεργεσίας, τας όποιας εκαμεν εις τόν κόσμον;—Πώς; άνταμείβομεν ήμεις σήμερα τούς ευεργετούντας ήμας; τό έθνος;

4. Στάδιον.

1. Ιστοριοπολιτικά! Πολυθεΐα, βασιλείς πολλοί, ή άγωγή τών βασιλοπαίδων έργα αύτών. Λησταί, άγρια θηρία.

2. Ήθικά. Ό Ήρακλής εβαδίζε τήν όδόν τής άρετῆς. Ό Άβραάμ εβαινε κατά τό θέλημα του Θεού. Ό Ήρακλής επροστάτευε τούς αδυνάτους από τούς κακούς ανθρώπους και από τά άγρια θηρία.

Έκαστος πρέπει νά βαδίζη τήν όδόν τής άρετῆς

Ό ισχυρός πρέπει νά προστατεύη τούς αδυνάτους.

5. Στάδιον. Έάν κακός τις άνθρωπος βλάπτη τούς καλούς, πρέπει νά τόν αφίνωσι νά κάμνη τούτο; Έάν ήμεις ειχετε τήν δύναμιν του Ήρακλέους, τί θά εκάμνετε τούς ληστὰς και κακούργους;

Σ. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

Σημ. Οι μαθηταί δύναται νά έχωσιν ως βοήθημα άριστον τήν σύντομον και βιογραφικώς συντεταγμένην ελληνικήν ιστορίαν του κ. Μ. Βρατσάνου.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ

Α Ρ Ι Θ Μ Η Τ Ι Κ Η Σ

Τ Α Ε Ι Σ Γ'.

Πολλαπλασιασμός.

Προεισαγωγή. Οι γεωργοί αλωνίζουσι τόν σίτον. Θέλομεν δε νά λογαριάσωμεν πόσας οκάδας σίτου συνήγαγε πτωχός τις γεωργός εκ τών άγρών του (τούς όποιους άλλοτε επεσκεφήμεν). Προς τούτω εάν θέλωμεν δυνάμεθα νά λογαριάσωμεν και πόσα χρήματα εξώδευσεν ό γεωργός διά τόν σπαρέντα σίτον, πόσα χρήματα έλαβεν εκ τής πωλήσεως μέρους

του σίτου κτλ.) Ὁ γεωργὸς συνήγαγε τὸν σίτον του ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀλωνίου του. Τί θὰ πράξωμεν; θὰ ζυγίσωμεν τὸν σίτον. Ἐὰν ἠθέλωμεν νὰ ζυγίσωμεν τὸν σίτον ἀνὰ μίαν ὀκτῶν, θὰ ἐχρειαζόμεθα πολὺν χρόνον. Τίς εὐρίσκει συντομωτέραν ὁδόν; — Πληροῦμεν σάκκον τινὰ σίτου καὶ ζυγίζομεν αὐτόν. Παρατηροῦμεν ὅτι ζυγίζει 128 ὀκάδες. Ἐπαναλαμβάνομεν τὸ αὐτὸ καὶ παρατηροῦμεν ὅτι ἐπληρώσαμεν ἀκριβῶς 8 τοιούτους σάκκους. Τί πράττομεν ἔπειτα; Πῶς θὰ λογαριάσωμεν τὸν σίτον τοῦ γεωργοῦ; Θὰ λογαριάσωμεν οὕτως:

π. χ. 128
128
128
128
128
128
128
128
128

Αὕτη ἡ ἀρίθμησης ὅμως ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον καὶ χῶρον. Ἐὰν εἶχομεν ὀκτώ ὁμοίους μικροτέρους ἀριθμοὺς π. χ. $8+8+8+8+8+8+8+8$ δὲν θὰ ἠριθμοῦμεν: $8+8=16, 16+8=24$ κτλ. ἀλλὰ θὰ ἐλέγομεν $8 \times 8=64$. ἐπίσης $28+28+28+28+28+28+28+28=28 \times 8=224$. ὁμοίως $100+100+100+100+100+100+100+100=100 \times 8=800$.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ προσθέσωμεν ὀκτάκις τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν εἴκοσι ὀκτώ. Τί δὲ πράττομεν;

Πράττομεν τὸ ἐξῆς: 128×8

Ἐπίσης:

β) $536+536+536+536+536, 536 \times 5$.

γ) $743+743+743+743+743+743, +743 \times 6$.

δ) $875+875+875+875+875+875+875+875+875+875 \times 9$.

Τίς δύναται νὰ λύσῃ ταῦτα τὰ προβλήματα;

Σκοπός. Σήμερον ἀγαπητοί μοι παῖδες θὰ μάθωμεν πῶς δυνάμεθα νὰ λύωμεν τὰ προβλήματα $128 \times 8, 536 \times 5$ καὶ ἄλλα ὅμοια.

1. Στάδιον. α) Τὰ προβλήματα $28 \times 8, 36 \times 5, 75 \times 9, 43 \times 6$ καὶ τὰ παρόμοια γνωρίζομεν νὰ λύωμεν. Πῶς; Οἱ μαθηταὶ ἀποκρίνονται. Ὁ διδάσκαλος δείχνουσι τὸν τρόπον.

Τρόπος:

$65=60+5, 65 \times 6=(60+5) \times 6=360+30=390$.

β) Ἀναλύσατε μεγαλειτέρους ἀριθμοὺς κατὰ τὸ σύστημα τῶν δεκάδων καὶ ἑκατοντάδων.

$128=100+20+8 \text{ ἢ } 100+28$

$5370=5000+370 \text{ ἢ } 5000+300+70$.

$7485=7000+400+80+5 \text{ ἢ } 7000+400+85$

γ) Πόσα κάμνουσι 400 φορὰς 7; 500 φορὰς 6; 2000 φορὰς 9; κτλ.

2. Στάδιον. Τώρα λοιπὸν θὰ μάθωμεν νὰ λύωμεν καὶ τὰ ἐξῆς προβλήματα:

α) 128×8

Οἱ μαθηταὶ ἀναλύουσι:

$128=100+20+8$. Θὰ πολλαπλασιάσωμεν λοιπὸν οὕτως: $100 \times 8+20 \times 8+8 \times 8=$

$100 \times 8=800$

$20 \times 8=160$

$8 \times 8=64$

$128 \times 8=1024$

Δυνάμεθα δὲ καὶ νὰ συντομεύσωμεν τὴν πράξιν πῶς; Γνωρίζομεν ἤδη νὰ ἐκτελώμεν τὴν πράξιν 28×8 .

Λοιπὸν:

$128 \times 8=100 \times 8+28 \times 8$.

$100 \times 8=800$

$28 \times 8=224$

$128 \times 8=1024$

Οἱ μαθηταὶ ἀριθμοῦσιν ἀπὸ μνήμης καὶ γραπτῶς.

$128 \times 8=(100+20+8) \times 8=800+160+64=1024$

ἢ

$128 \times 8=(100+28) \times 8=800+224=1024$

β) $536 \times 5=500 \times 5+30 \times 5+6 \times 5, \text{ ἢ } (500+30+6) \times 5, \text{ ἢ } (500+36) \times 5$

γ) $743 \times 6=700 \times 6+40 \times 6+3 \times 6, \text{ ἢ } (700+40+3) \times 6, \text{ ἢ } (700+43) \times 6$

$$\delta) 875 \times 9 = 800 \times 9 + 70 \times 9 + 5 \times 9, \text{ \& } (800 + 70 + 5) \times 9, \text{ \& } (800 + 75) \times 9$$

3. *Στάδιον.* Ὑποδείξατε τὸν τρόπον τῆς λύσεως τοῦ πρώτου, δευτέρου, τρίτου καὶ τετάρτου προβλήματος! Τί ἐπράξατε πρώτον; Ἐπειτα; Τρίτον; Τέλος;

4. *Στάδιον.* Ὅταν πρόκειται νὰ πολλαπλασιάσωμεν ἀριθμὸν τινα μέγαν, ἀναλύομεν αὐτὸν εἰς τὰ μέρη, ἐξ ὧν σύγκειται, πολλαπλασιάζομεν ἕκαστον χωριστὰ καὶ προσθέτομεν τὰ γινόμενα.

Παράδειγμα :

$$128 \times 8 \text{ (ἴδε τὴν ἀνάλυσιν ἐν τῷ δευτέρῳ σταδίῳ.)}$$

5. *Στάδιον.*

Πόσας ὀκάδας ζυγίζουσιν 7 σάκκοι μεγάλοι ἀλεύρου, ὅταν ἕκαστος ζυγίζῃ 105 ὀκάδας;

Πόσας ὀκάδας σίτου θὰ μᾶς δώσωσιν 258 δεμάτια στάξεων, ὅταν ἕκαστον μᾶς δίδει 3 ὀκάδας;

Πόσας δραχμὰς θὰ ἐξοδεύῃ τις εἰς 9 μῆνας, ὅταν ἕκαστον μῆνα ἐξοδεύῃ 236 δραχμὰς;

Χωρικός τις ἐθήρισε τὸ παρελθὸν ἔτος 587 δεμάτια σίτου, τὸ δὲ ἐνεστῶς τὸ τετραπλάσιον αὐτῶν. Πόσα δεμάτια σίτου ἐθήρισε τὸ ἐνεστῶς ἔτος; Ἐκαστον δεμάτιον κατὰ μέσον ὄρον ἔδωκε 4 ὀκάδας σίτου. Πόσας ὀκάδας σίτου ἔλαβεν ὁ χωρικός ἐκ τῶν δεματίων τοῦ παρελθόντος καὶ ἐνεστῶτος ἔτους;

Μὲ πόσας δραχμὰς ἰσοδυναμοῦσι 379 πεντόδραχμα;

Ζωέμπορός τις ἠγόρασεν 8 ἀγελάδας πρὸς 225 δραχμὰς ἑκάστην. Ἄντι πόσων δραχμῶν ἠγόρασεν αὐτάς;

Σι. ΟΛΥΜΠΙΟΣ

*Αστυδιδάσκαλος πρωτοβάθμιος.

Σημ. Οἱ κ. κ. δημοδιδάσκαλοι δύνανται νὰ ἀρῶνται πλείονα προβλήματα ἐκ τῶν Προβλημάτων τῆς Ἀριθμητικῆς Σ. Ὀλυμπίου. Μ. Β.

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ

ΙΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΤΑΞΕΙΣ ΑΝΩΤΕΡΑΙ

Ἡ παραβολὴ τοῦ εὐσπλάγγου Σαμαρείτου.

(Λουκ. 10, 25 — 37).

«Καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων τὸν Ἰησοῦν καὶ λέγων, Διδάσκαλε, τί ποιήσω ζῶν αἰώνιον κληρονομήσω; Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν «Ἀγαπήσεις κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Εἶπε δὲ αὐτῷ, ὁρθῶς ἀπεκρίθη; τοῦτο ποίει καὶ ζήσῃ. Ὁ δὲ θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν Καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;

Ἐπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν. «Ἀνθρωπὸς τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ καὶ λησταῖς περιέπεσεν, οἳ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.

Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν.

Σαμαρείτης δὲ τις ὁδεύων ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν εὐσπλαγχίσθη καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον ἐπιβιάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτήνος ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθὼν, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν αὐτῷ ἐπιμελήθητι αὐτοῦ καὶ ὅτι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανερχεσθαί με ἀποδώσω σοι.

Τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς; ὁ δὲ εἶπεν, «Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ.» εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, πορεύου, καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.»

Ὁ ὀβολὸς τῆς χήρας.

(Λουκ. 21, 1—4).

«Ὅτε ὁ Ἰησοῦς ἐδίδασκεν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀναβλέψας εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίου. Εἶδε δὲ καὶ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ δύο λεπτά, καὶ εἶπεν, «Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεον πάντων ἔβαλεν· ἅπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς, ἅπαντα τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε.»

Ἡ παραβολὴ τοῦ πονηροῦ δούλου.

(Ματθ. 18, 21—35).

«Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· «Βασιλεὺς τις ἠθέλησε συναῖραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἤρξατο συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυριάων ταλάντων· μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πρᾶθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι· πεσὼν οὖν ὁ δούλος προσεκύνη αὐτῷ, λέγων, κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω· σπαγγισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτὸν καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

Ἐξελθὼν δὲ ὁ δούλος ἐκεῖνος εὗρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτόν, ἔπνιγε λέγων· «Ἀπόδος μοι ὅτι ὀφείλεις», πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρεκάλει αὐτόν, λέγων, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι, ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδοθῆ τὸ ὀφειλόμενον.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Ἄπας σχεδὸν ὁ τύπος τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκηρύχθη κατὰ τῶν σχεδιογραφουμένων παιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων, διότι διορξ ἔν αὐταῖς ἀλλαγὴν ὀνομάτων μόνον. Τί ὠφελοῦσιν οἱ πολλοὶ καὶ καλοὶ νόμοι, ὅταν αὐτοὶ πρῶτοι οἱ τιθέμενοι αὐτούς, ἀπὸ τῆς ψηφισέως των αὐτῆς, διαβουλεύονται καὶ

ἐπιτεχνάζονται, πῶς νὰ παραβῶσιν αὐτοὺς ἐπ' ὠφελείᾳ ἑαυτῶν καὶ τῶν φίλων; Προχθὲς ἐψήφισαν νόμον περὶ ἀμεταθέτου κτλ. καὶ ὅμως κατέστη χάρτης ἄγραφος εἰς τοὺς μεταρρυθμιστάς τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ. Ἡ ἐφημερὶς τῆς κυβερνήσεως ἔχει πεπληρωμένας τὰς σελίδας αὐτῆς μεταθέσεων, φερουσῶν τύπον μόνον νομιμότητος, παράδασιν δὲ πραγματικὴν καὶ οὐσιώδη ἐν τοῖς ψηφισθεῖσι νόμοις. Γινώσκομεν δὲ ἡμεῖς ἀκριβέστερον πολλῶν τὰ διενεργούμενα, ἀλλ' ἀποφυγόμεν νὰ τὰ δημοσιεύσωμεν. Οὐχὶ λοιπὸν οἱ νόμοι καὶ αἱ μεταρρυθμίσεις, ἀλλ' ἡ πιστὴ καὶ δικαία ἐφαρμογὴ τῶν κειμένων, ἡ ἀμερόληπτος καὶ τιμῆα διαχειρίσις τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας παράγει καλὰ ἀποτελέσματα. Οἱ μαθηταὶ οἱ ἐκ τῆς Τουρκίας ἐρχόμενοι, ἵνα καταταχθῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα ἡμῶν θαυμάζονται καὶ ἐπαινοῦνται ἐπὶ τῇ προόδῳ ἐν τοῖς μαθήμασι καὶ τῇ ἠθικῇ καταρτίσει αὐτῶν· καὶ ὅμως οὐδεὶς νόμος διέπει τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα· τοὺς νόμους ἀντικαθιστᾷ ἐκεῖ ἡ πιστὴ καὶ εὐορκος ὑπηρεσία τῶν διδασκάλων καὶ ἐφόρων. Ἄν παρέλυσεν ἡ παρ' ἡμῖν ἐκπαίδευσις, αἰτία εἶναι, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει πεποίθησις εἰς τοὺς διέποντας τὰ τῆς παιδείας ἐκ τε τοῦ λαοῦ καὶ τῶν διδασκάλων πάσης τάξεως καὶ βαθμοῦ. Ἐμπνεύσατε πρῶτον τὴν τοιαύτην ἐμπιστοσύνην καὶ εἶτα νομοθετήσατε. Ἴδου τί γράφει ἔγκριτος ἐφημερὶς, πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐργαζομένη ἀνάπλασιν τοῦ λαοῦ, τὸ Κήρυγμα. «Ἡ ἀνοργάνωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἀλλαγὴν καὶ μεταβολὴν τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ὄρων τοῦ σχολείου καὶ εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ μισθοῦ τῶν διδασκάλων καὶ ἰδίᾳ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου. Ὑποστηρίζεται δὲ ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὄρων καὶ ὀνομάτων τοῦ σχολείου καὶ ἡ ἀξίαις τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων θ' ἀνορθώσῃ τὰ τῆς παιδείας παρ' ἡμῖν σπουδαίως. Α. Χ. ὅταν τὸ δημοτικὸν σχολεῖον λάθῃ ὄνομα πρότυπον σχολεῖον ἢ ἄλλοτι, τὸ δὲ γυμνάσιον κλασικὸν σχολεῖον ἢ πρακτικὸν λύκειον, θὰ μεταβληθῶσι τὰ πράγματα, καὶ ἡ παιδεία θὰ ποιήσῃ θαύματα ἐν ἡμῖν. Βεβαίως αἱ βελτιώσεις εἰς πάντα εἶναι ὑποστηρίξιμοι, ἀλλ' ὅταν ὦσιν ἀληθῶς βελτιώσεις τῶν ἀτελεστέρων καὶ χειρόνων καὶ οὐχὶ φαινομενικῶς. Ἀληθῆς δὲ βελτιώσις οὐσιώδης δικαιολογεῖ καὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τῶν ὄρων. Ἄλλ' ἄνευ οὐσιώδους βελτιώσεως τῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἡ μεταβολὴ τῶν ὀνομάτων οὐδεμίαν ἔχει δικαιολογίαν, καὶ ἐφαρμόζει κάλλιστα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ παροιμία ἡ λέγουσα «βράπτε ξύλωνε, δουλιὰ νὰ μὴ σοῦ λείπῃ.»

— Σπουδαίαν οἰκονομίαν γνωρίζουσιν ἡμῖν οἱ ἐν τῇ ὑπουργείῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως διαφορογράφοι τῶν κυβερνητικῶν ἐφημερίδων, ἀξίαν ἀναγραφῆς. Ὁ προϋπολογισμὸς λέγουσιν τοῦ 1887 ὀρίζει ὅ,τι τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκαλείων ἀπαρτίζεται ἐκ 40 ἀτόμων, ὑπὲρ ὧν καὶ ἀναγράφεται δαπάνη ἐξ 85,620. Οὗτοι δὲ, οἱ ἄνωθρωποι τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ, ἠλάττωσαν τὸ προσωπικὸν εἰς 37, ἐπομένως καὶ τὴν δαπάνην εἰς δραχμὰς 63,920! Καὶ ἔπειτα εἰσὶν οἱ λέγοντες, ὅτι ἡ παρούσα κυβέρνησις εἶναι σπάταλος. . . Ἡμεῖς ὅμως, οἱ γνωρίζοντες τὰ πράγματα καλλίτερον καὶ ἔχοντες τὸ συμφέρον νὰ λέγωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἰδοὺ πῶς ἐξηγοῦμεν τὴν γενομένην ταύτην οἰκονομίαν. Κατήργησαν πρῶτον ἐκ τῶν διδασκαλείων τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, μάθημα μορφωτικὸν καὶ ἠθοποιόν, δι' οὗ ἠλαττώθη ὁ

προϋπολογισμὸς κατὰ 5,400 δραχ. Κατήργησαν τὸ μάθημα τῆς γεωργίας, δι' οὗ οἱ δημοδιδάσκαλοι ἐλάμβανον τὰς ἀναγκαίας γεωργικὰς γνώσεις, ἀνέθεσαν τέλος εἰς γυμνασιάρχας καὶ καθηγητὰς γυμνασίων μαθήματα ἐν τοῖς διδασκαλείοις δι' ἐπιμισθίων καὶ οὕτω καὶ τοὺς φίλους των περιεποιήθησαν καὶ τὴν δαπάνην τῶν διδασκαλείων ἠλάττωσαν. Ἀδιάφορον ἕμωι, ἂν διὰ τοῦτου κατεστράφη ἡ εἰδικότης τῶν διδασκαλείων καὶ κατέστησαν αὐτὰ ἀτελεῖ ἡμιγυμνάσια, ἀδιάφορον, ἂν τὰ γυμνάσια μένωσιν ἀνεπιτήρητα ἕνεκα τῆς ἀπουσίας τῶν γυμνασιάρχων, ἐπιφορτισμένων νὰ διδάσκωσι καὶ ἐν ἄλλοις σχολείοις. Γνωρίζομεν ἡμεῖς γυμνασιάρχας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεὶ οὔτε δύο μόνον ὥρας διατρέθοντας ἐν τοῖς γυμνασίοις, τὰς ὥρας αὐτῶν εἰς ἰδιωτικὰ λύκεια διατεθειμένους ἔχοντες. Διατί; ὅτ' αὐτὸ ἐπιχωμεν. Ἴδού λοιπὸν πῶς ἡμεῖς ἐξηγοῦμεν τὴν ἐν τοῖς διδασκαλείοις γενομένην οἰκονομίαν.

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Σ τ α τ σ τ ι κ ή. Ἐν τῇ Πρωσικῇ μοναρχίᾳ ὑπάρχουσι ἐν δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ 55,352 δημοδιδάσκαλοι καὶ 5,800 δημοδιδασκάλισσαι. Ἐν δὲ τῇ Αὐστρο-Οὐγγαρίᾳ 58,467 δημοδιδάσκαλοι καὶ ἀστυδιδάσκαλοι καὶ 41,593 δημοδιδασκάλισσαι

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

— Διορίζεται ἡ δημοδιδάσκαλος κ. Ἀγλαΐα Καρατσόλη, εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῶν θηλέων Ἀμφίσσης, ἀντὶ τῆς κ. Αἰκατερίνης Παπαδογιάννη, μετατιθεμένης εἰς τὸ ἐν Γαλαξιδίῳ δημοτικὸν σχολεῖον.

— Κορηγεῖται εἰς τὸν Ἀθανάσιον Μπούχλαν ἡ ἄδεια νὰ συστήσῃ ἐν Πειραιεὶ κατὰ τὴν Ὑδραϊκὴν συνοικίαν ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον, περιλαμβάνον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἑλληνικὸν ἐκ τριῶν τάξεων.

— Κορηγεῖται εἰς τὸν πρόφην ἑλληνοδιδάσκαλον κ. Ἰω. Α. Δουρωτιάννην ἡ ἄδεια νὰ συστήσῃ ἐν Πύργῳ τοῦ δήμου Λετρίνων ἰδιωτικὸν παρθεναγωγεῖον, περιλαμβάνον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἑλληνικὸν ἐκ δύο τάξεων.

— Διορίζεται ὁ δημοδιδάσκαλος Ἡλίας Μιχαλοπετράκος εἰς τὸ Β' δημοτικὸν σχολεῖον Καλαμῶν.

— Ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας ὁ κ. Ἰωάννης Μωραΐτης Α' δημοδιδάσκαλος ἐν Τρικκάλοις τῆς Θεσσαλίας, ἀρχαῖος διδάσκαλος ἐπὶ 36 ἔτη συνεχῶς διδάξας ἐν πολλαῖς πρωτεύουσαις ἐπαρχιῶν καὶ νομῶν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ προθυμίας. Διατί; Διότι τὸν μετέθεσαν εἰς χωρίον, τὸ ὁποῖον στερεῖται σχολείου καὶ μαθητῶν. Ἐτέθη δὲ ὑπὸ σύνταξιν, ἐνφ' ἧτο ἔτι ἀκμαῖος πρὸς διδασκαλίαν.

Μ. Β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Περὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων.

Πρὸς ὑγιεινὸν φωτισμὸν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει τὰ ἐξῆς. 1) Ἡ διεύθυνσις τοῦ ὀρίζοντος. 2) Ἡ θέσις, ἡ διανομὴ καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν παραθύρων. 3) Σώματα τοιαῦτα, ἅτινα ἐμποδίζουν τὸ φῶς, ἢ τὸ ἀπορροφῶσιν, ἢ ἀκαταλλήλως τὸ ἀντανακλῶσιν.

Ὡς πρὸς τὸ 1 ἔχομεν εἰπεῖ ἀνωτέρω, ὅτι ἀρμοδιωτάτη πρὸς φωτισμὸν τοῦ ὀρίζοντος εἶναι ἡ πρὸς μεσημβρίαν ἢ μεσημβριονατολική, διότι λίαν πρῶτὴ καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ ἥλιος μένει ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν παραδόσεων. Ὡς πρὸς τὸ 2) Ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ μέγεθος τῶν παραθύρων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ὅλου σχολείου. Γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡ αἴθουσα τῶν παραδόσεων πρέπει νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατόν πολλά, ὑψηλά καὶ πλατέα παράθυρα καὶ τὸ χαμηλότερον τούτων νὰ ἔχῃ ὕψος οὐχὶ μικρότερον τοῦ 1,16 τοῦ μέτρου ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Τὸ φῶς πρέπει νὰ προσπίπτῃ ἐπὶ τῶν θρανίων ἀριστερόθεν, ἵνα μὴ ἐμποδίζῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ γράφειν. Ὅταν αἱ παραδόσεις εἶναι πολὺ μεγάλαι, ἐπιτρέπεται ὁ φωτισμὸς δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν. Ὁ κάκιστος φωτισμὸς εἶναι ὁ ἐκ τῶν ἐμπροσθεν, διότι τὸ κατ' εὐθείαν προσπίπτον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς φῶς ἀμαυρώνει τὴν ὄρασιν καὶ βλάπτει αὐτήν. Ὁ φωτισμὸς ἐκ τῶν ὀπισθεν δὲν ἐξαρκεῖ καὶ βλάπτει τὸν διδάσκαλον. Τὰ παράθυρα τὰ κείμενα ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν τῶν παιδῶν καὶ ῥίπτοντα τὸ φῶς ἐπὶ λείων τοίχων πρέπει νὰ ἔχωσιν ὑελοπίνακας θαμβοὺς ἢ παραπετάσματα. Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ἐμποδίζωμεν τὸν ἥλιον νὰ πίπτῃ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν θρανίων, διότι ἐμποδίζει τοὺς παιδας νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ γράφωσι καὶ βλάπτει τὴν ὄρασιν. Προτιμητέα εἶναι ἡ ἀνάλογος διανομὴ τῶν παραθύρων, ἢ ἡ συσώρευσις αὐτῶν. Βαρέα παραθυρόφυλλα ἐμποδίζοντα τὸ φῶς εἶναι ἀκατάλληλα. Ὅταν τὸ φῶς τῆς παραδόσεως δὲν εἶναι ἀρκετόν, πρέπει νὰ τὸ ἐπαυξάνωμεν διὰ μέσων τεχνικῶν ἐν τούτων εἶναι ὁ ἀνοικτὸς χρωματισμὸς τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης καὶ τῶν σκευῶν αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὸ 3) ὑψηλά καὶ πλησίον τοῦ σχολείου κείμενα οἰκοδομήματα, ἢ καταστήματα, ἐμποδίζουν τὸν φωτισμὸν. Ὡσαύτως καὶ δένδρα σκιάζοντα διὰ τοῦ φυλλώματός των τὸ μέρος, δι' οὗ ἡ αἴθουσα φωτίζεται· αἱ ἐπὶ τῶν τοίχων σκιάδες ἐκ κισσῶν ἢ ἀμπέλων ἀπορροφῶσιν ὡσαύτως τὸ φῶς ἢ ἀκαταλλήλως ἀντανακλῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Περὶ τοῦ ἀέρος ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν παραδόσεων
καὶ τῆς ἀνανέωσης αὐτοῦ.

Περὶ τῶν αἰτίων τῆς διαφθορᾶς τοῦ ἀέρος.

Αἷτια τῆς διαφθορᾶς τοῦ ἀέρος ἐν τῷ σχολείῳ εἰσὶ 1) ἡ ἀναπνοή· 2) ἡ ἀδύσπηστος διαπνοή· 3) ὁ κονιορτός· 4) ἡ θερμανσις, καθ' ὅσον παράγονται δι' αὐτῆς καπνός, ἀνθρακικὸν ὀξύ ἐν ταῖς αἰθούσαις· 5) ἡ ὑγρασία τῶν τοίχων· καὶ 6) ἡ ἐξάτμισις ὑγρῶν ἐνδυμάτων.

Ὁ καθαρὸς ἀήρ εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν λοιπὸν αἰθουσα τοῦ σχολείου εἶναι πολλὰ μικρὰ καὶ ἀνεπαρκῆς ἢ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος, οὗτος θὰ κατασταθῇ μετὰ τινα χρόνον ἀκατάλληλος πρὸς ἀναπνοὴν καὶ βλαβερὸς τῇ ὑγείᾳ τῶν μαθητῶν καὶ διδασκάλων. Ἐν ἐκάστη ἀναπνοῇ καταναλίσκομεν τὸ ἐν τῷ ἀέρι ὀξυγόνον καὶ ἐκπνέομεν ἐκ τῶν πνευμόνων ἀνθρακικὸν ὀξύ καὶ ὕδρογόνον. Ἐν κεκλεισμέναις αἰθούσαις, ὅπου ὁ ἀερισμὸς γίνεται ἀτελῶς, ὁ ἀήρ μεταβάλλει τὰ συστατικὰ αὐτοῦ, ἤτοι τὸ μὲν ὀξυγόνον ἐλαττοῦται, αὐξάνει δὲ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ.

Ἦ πολογίζουσι γενικῶς εἰς ἕξ τετραγωνικοὺς πόδας τὸν χρόνον, ὅστις πρέπει νὰ ἀναλογῆ εἰς ἕκαστον μαθητὴν ἐν αἰθούσῃ 10—12 ποδῶν ὕψους. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἀναλογίαν αἰθουσα διὰ 50 μαθητᾶς πρέπει νὰ περιέχῃ ἀέρα 300 ποδῶν κυβικῶν. Αἰθουσα δὲ τοιαύτας ἔχουσα διαστάσεις ἔχει πρὸς τούτοις χρῆσαν καλοῦ συστήματος ἀερισμοῦ, ἵνα ὁ ἀήρ ἀνανεῶται ἀκαταπαύστως. Κατόρθωσαν δὲ νὰ προσδιορίσωσι μαθηματικῶς τὴν φθορὰν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος αἰθούσης σχολείου. Ὁ ἰατρὸς Behrend¹ λέγει. «Κατὰ τὸν Lavoisier, ὁ ἀνθρώπος καταναλίσκει ἐν διαστήματι 24 ὥρων 24,04 πόδας κυβικοὺς ὀξυγόνου· ἀποκοπτομένων δὲ τῶν δεκαδικῶν καὶ ὑποτιθεμένου, ὅτι αἰθουσα σχολείου σχήματος τετραγωνικοῦ 20 ποδῶν μήκους καὶ 20 ποδῶν πλάτους, φωτίζεται διὰ δύο παραθύρων καὶ κατέχεται ὑπὸ 50 παίδων, ἐν διαστήματι τεσσάρων ὥρων θὰ ἔχωμεν τὰ ἐπόμενα ἀποτελέσματα. Στήλη ἀέρος 4 ποδῶν ὕψους ἐπὶ 20 ποδῶν πλάτους καὶ ἴσου μήκους περιέχει 1600 πόδας κυβικοὺς ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος· ἐν τούτῳ δὲ τῷ ποσῷ τῶν

¹) Behrend journal für Kinder Krankheiten, τόμ. IV.

1600 κυβικῶν ποδῶν εὐρίσκονται 336 πόδες κυβικοὶ ὀξυγόνου· 50 λοιπὸν παῖδια ἐν διαστήματι εἴκοσι τεσσάρων ὥρων καταναλίσκουσι $50 \times 26 = 1300$ πόδας κυβικοὺς ὀξυγόνου, ἐπομένως 216 πόδας κυβικοὺς ἐν διαστήματι τεσσάρων ὥρων. Δὲν θὰ ἔμενον λοιπὸν ἐν τῇ αἰθούσῃ μετὰ παρέλευσιν τῶν τεσσάρων τούτων ὥρων, εἰμὴ 120 μόνον πόδες κυβικοὶ ὀξυγόνου. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, συνάγει οὗτος ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου, ὅτι ἐν αἰθούσῃ σχολείου τῶν ἀνωτέρω διαστάσεων καὶ περιεχοῦσῃ 50 παῖδας, ἡ στήλη τοῦ ἀέρος, ἐν ἣ οὔτοι διατρίβουσι, μόλις περιέχει μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ὥρων 8 ἐπὶ τοῖς 100 ὀξυγόνον. Ἄηρ δὲ ἔχων τοσαύτην ἔλλειψιν ὀξυγόνου εἶναι κατὰ τοσοῦτον ἐπιβλαβής, καθόσον περιλαμβάνει ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον ἀντεκατέστησε τὸ ὀξυγόνον.

Κατὰ τὸν Oertel εὐρίσκονται ἐπὶ 10,000 μερῶν ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐν μὲν τοῖς ἰδιωτικαῖς οἰκίμασι, τοῖς ἔχουσι καλὸν ἀερισμὸν, 8—10 μέρη ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἐν δὲ τοῖς νοσοκομείοις 14—30, ἐν δὲ ταῖς φυλακαῖς 13—33, ἐν δὲ τοῖς στρατώσιν 27—53, καὶ ἐν τοῖς σχολείοις 16—94.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκπλήττηται τις, ὅτι εἰσερχόμενος εἰς αἰθουσαν σχολείου, ὅπου διατρίβουσι 50 ἢ πλείονες μαθηταὶ ἀπαντᾷ ἀέρα βαρύν, πεπληρωμένον δυσαρέστου καὶ νοσηρᾶς ὀσμῆς· ὁ τοιοῦτος δὲ ἀκάθαρτος ἀήρ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σχολικὸν μίasma*.

Πρὸς ἀπόκτησιν καθαροῦ ἀέρος, εἶναι ἀναγκαῖα τὰ ἐξῆς· 1) Τὸ σχολεῖον καὶ τὰ περίξ αὐτοῦ νὰ διατηρῶνται καθαρά. Ἰδίως πρέπει νὰ ἐνεργῆται τακτικῶς ἢ μεταφορὰ τῶν περιττωμάτων καὶ ἡ ἀπολύμανσις τῶν ἀφοδευτηρίων. 2) Ἡ πρὸ τοῦ σχολείου αὐλή, ἢ πλατεῖα, πρέπει τὸ θέρος νὰ καταβρέχηται ἵνα ἐμποδίζηται ἡ γένεσις τοῦ κονιορτοῦ.

Ὁ κονιορτὸς μάλιστα, ὅστις περιίπτεται ἀκαταπαύστως εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ σχολείου, φθείρει μεγάλως τὴν ποιότητα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Ἡ ὄσφρησις δεικνύει τὴν ὑπαρξίν ἀεριοειδῶν ὑλῶν, καὶ ἀρκεῖ μία ἡλιακὴ ἀκτίς, εἰσδύουσα εἰς τὸ οἶκημα, νὰ καταδείξη τὴν παρουσίαν καταπληκτικῆς ποσότητος κονιορτοῦ, διαδεδομένου ἐν τῷ ἀέρι, ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ μίαν ὥραν διατηρῶνται ὅλως διόλου ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις των.

Ὁ κονιορτὸς τῶν παραδόσεων τοῦ σχολείου εἶναι ἐξίσου ἐπιβλαβής τῇ ὑγείᾳ, ὡς καὶ ὁ παραγόμενος ἐν τοῖς ἐργοστασίοις· οὗτος ἐπιφέρει κατὰ μικρὸν βαρείας προσβολὰς εἰς τὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς. Καὶ ναὶ μὲν ὁ κονιορτὸς δὲν παράγει τὴν πνευματικὴν φθίσιν, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι

τὰ παιδιά τὰ ἔχοντα τὸ σπέρμα τῆς νόσου ταύτης χειροτερεύουσι διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἀέρος πλήρους κόνεως.

Ἐκπλήττεται τις ἀληθῶς, ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὰς αἰθούσας τῶν σχολείων, βλέπων τὸν τοσοῦτον κοινορτόν, καλύπτοντα τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πατώματος. Καὶ εἶναι φυσικὸν τοῦτο, ἀφοῦ δὲν σκουπίζωσι καθ' ἐκάστην τὰς παραδόσεις. Εἰς πολλὰ μάλιστα σχολεῖα τὸ σκούπισμα γίνεται καθ' ἐκάστην ὀγδόην ἡμέραν! . . .

Τὰ πατώματα τῶν αἰθουσῶν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς νεοδημίτοις καθιδρύμασιν εἶναι εἰς χειρίστην κατάστασιν. Ἐχουσι τὰς σανίδας διίσταμένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ ὁ κοινορτὸς κατατίθεται ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐν ἰκανῇ ποσότητι, ἔπειτα γίνεται συγκοινωνία μεταξὺ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν δοκῶν τοῦ πατώματος, ὡς οὗ τὸ βᾶθος ὑπάρχουσι ἀποτεθειμένα ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς οἰκοδομῆς παντὸς εἶδους λείψανα ζυλικῆς, ἐφ' ὧν γεννῶνται καὶ ἀναπτύσσονται μετὰ μεγάλης εὐκολίας φυτικά κρυπτόγαμα. Τὰ σπέρματα τῶν ζωοφύτων τούτων φθάνουσιν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ εὐρισκομένου ἐν αὐταῖς κοινορτοῦ.

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τούτου πρέπει, ὡς εἶπομεν, τὸ πάτωμα νὰ κατασκευάζηται ἐκ καλῶς ἐξηραμένων σανίδων, διότι ἡ κατόπιν ἀποξήρανσις αὐτῶν παράγει κενά, ἅτινα πληροῦνται κοινορτοῦ, ὅστις ἐξέρχεται, ἅμα τις βηματίζῃ ἐπ' αὐτῶν. Σανίδες βεβαμμένας διὰ λινελαίου εὐκόλως καθαρίζονται καὶ τοῦτο συνίσταμεν εἰς τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν οἰκοδομὴν σχολείων· αἱ τοιαῦται σανίδες διατηροῦσι καὶ ὑγρασίαν τινὰ καὶ διὰ τοῦτο εἶναι διαρκέστεραι. Ἡ δαπάνη δὲν εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία.

Οἱ παῖδες πρέπει ἐν τοῖς διαλείμμασι νὰ ἐξέρχονται τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων, ἵνα ὁ ἀήρ ἀνακαινίζεται· τότε δὲ πρέπει εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν μαθητῶν νὰ ἀνοίγῃται αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα. Τὰ παιδιά τὰ διαμένοντα τὴν μεσημβρίαν ἐν τῷ σχολείῳ πρέπει νὰ ἐπιτηρῶνται ὑπὸ τοῦ ἐπιστάτου ἢ τοῦ ὑπηρέτου, ὥστε νὰ συμπεριφέρονται κοσμίως καὶ νὰ μὴ τρέχωσιν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἀνέρχονται καὶ πηδῶσιν ἐπὶ τῶν θρανίων ἢ ἄλλας ἀσχημίας διαπράττωσιν.

Οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ καθαρίζωσι καλῶς τὰ ὑποδήματα, πρὶν ἢ εἰσελθῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον. Δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπηται ἡ διασπορὰ ἐν τῇ αἰθούσῃ ψιχίων, χαρτίων, λειψάνων ὀπωρικῶν καὶ λοιπῶν ὀργανικῶν ὀσείων. Ἀπαξ δὲ τῆς ἐβδομάδος τοῦλάχιστον πρέπει νὰ πλύνηται ἡ αἰθουσα. Τούτου δὲ μὴ γινομένου, οὐδὲν ὠφελεῖ καὶ ὁ κάλλιστος ἀερισμὸς, διότι ἐκ τοῦ ἀκαθάρτου πατώματος ἐξατμίζονται φθοροποιοὶ ἀγαθιμιά-

σεις. Ἡ δαπάνη πρὸς καθαριότητα τοῦ σχολείου συντελεῖ μεγάλως πρὸς ὑγίαν τῶν μαθητῶν. Τὰ ἐξοδα τῆς καθαριότητος εἶναι πολὺ μικρότερα τῶν πρὸς νοσηλείαν ἀπαιτουμένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Περὶ ἀερισμοῦ τῶν παραδόσεων.

Τὰ δωμάτια καὶ αἱ αἰθουσαι τῶν παραδόσεων δὲν εἶναι ἐρημητικῶς κεκλεισμένοι χώροι. Διὰ τῶν σχισμάδων καὶ διακένων τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῶν τοίχων συντελεῖται ἀνακαινισις τοῦ ἀέρος· εἶναι δὲ ἡ ἐπικοινωνία τοῦ ἔξω καὶ τοῦ ἔσω ἀέρος τόσῳ μείζων, ὅσῳ μείζων εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑπαίθρου καὶ τοῦ δωματίου. Ἡ διὰ τῶν τοίχων συντελουμένη ἀλλαγὴ τοῦ ἀέρος προέρχεται ἐκ τοῦ πορώδους αὐτῶν καὶ τῶν καλυπτόντων αὐτοὺς κοιναμάτων. Οἱ ἀμμόλιθοι, οἱ ἀσβεστόλιθοι, καὶ αἱ πλίνθοι ἔχουσιν ὡς πρὸς τὴν ἐπιδεκτικότητα τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀέρος τὴν ἐξῆς ἀναλογίαν 17 : 23 : 28· ὥστε αἱ πλίνθοι εἶναι τὸ πορωδέστερον ὑλικόν. Οἱ δι' ἀσβέστου χρωματισμοὶ καὶ αἱ διὰ χάρτου ἐπικολλήσεις πρέπει νὰ προτιμῶνται πρὸς ἀλλαγὴν τοῦ ἀέρος τοῦ δι' ἐλαίου χρωματισμοῦ. Ἐν χώροις, ἔνθα πολλοὶ ἐπὶ πολὺν διαμένουσι χρόνον, ὁ φυσικὸς ἀερισμὸς εἶναι ἀνεπαρκής. Διὰ διαφόρων τρόπων πρέπει νὰ κατορθῶται ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀέρος. Εἶναι δὲ κατεπεύγουσα ἡ εἰσαγωγὴ ἐν ἐκάστῃ αἰθούσῃ σχολείου τεχνικοῦ συστήματος ἀερισμοῦ, διότι εἶναι λίαν ἀναγκαῖον, ἵνα ρεῦμα ἀέρος καθαροῦ, ἀκαταπαύστου καὶ οὕτως εἰπεῖν ἀνεπαισθήτως εἰσαγομένου, ἀντικαθιστᾷ ἀδιαλείπτως τὸν φθειρόμενον ἀέρα. Ὁ εἰσαγόμενος δ' ἀήρ πρέπει νὰ εἶναι πεπληρωμένος ὑγρασίας ἐπαρκοῦς ποσότητος, καὶ νὰ ἔχῃ πρόσφορον θερμοκρασίαν.

Ὁ συνήθης ἀερισμὸς συνίσταται εἰς τὸ ἀνοίγμα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων. Ἄλλ' οὗτος, εἰ καὶ ἀπλούστερος, δὲν πρέπει νὰ γίνηται ἐν καιρῷ τῶν μαθημάτων, διότι θόρυβος καὶ κοινορτὸς καὶ ρεύματα ἀέρος ταράττουσι τὴν παράδοσιν. Κατὰ τὸ θέρος ἰδίως, ὅτε ἡ διαφορὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀέρος πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν εἶναι μικρά, συμβαίνει σχετικῆ μόνον βελτίωσις· τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς ὕδωρ καθαρὸν συγκεραυνώμενον μετὰ θλοῦ. Ἀπ' ἐναντίου τὸν χειμῶνα διὰ τοῦ ἀνοίγμα-

τος τῶν παραθύρων ἀντικαθίσταται ἐπαρκῶς ὁ διεφθαρμένος ἀήρ τῆς παραδόσεως.

Ἐπιπλοῦστατος δὲ τεχνικὸς ἀερισμὸς εἶναι ἡ μικρῶν τροχῶν ἐκ λευκοσιδήρου προσκόλλησις ἐν τῷ ἄκρῳ τῶν ὑλοπινακῶν. Τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ ἀερισμοῦ εἶναι καὶ παρ' ἡμῶν εἰσηγμένον, ἀλλ' εἰς τὰ σχολεῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγηται ἕνεκα τοῦ κρότου, ὅστις προξενεῖται, ὅταν οἱ τροχοὶ οὗτοι στρέφονται ὑπὸ τοῦ ἐξωθεν ἀνέμου. Ὁ κρότος οὗτος διασκεδάζει τὴν προσοχὴν τῶν παιδιῶν ἀπὸ τῆν κυρίας αὐτῶν ἐνασχολήσεως.

Ἄλλος καλλίτερος τούτου ἀερισμὸς, ἐν χρήσει ὧν εἰς τὰ σχολεῖα, εἶναι τὸ διὰ σχοινίων ἄνοιγμα τοῦ ἀνωτέρου μέρους παραθύρου τινός. Τοῦτο γίνεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εὐκόλως καὶ δύναται νὰ μὲνη ἀνοικτὸν τὸ μέρος τοῦτο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς παραδόσεως, ὅταν ὁ ἐξωτερικὸς ἀνεμὸς δὲν εἶναι πολὺ ψυχρὸς.

Ἄλλαι δὲ κατὰ προτίμησιν συσκευαὶ εἶναι ἡ διὰ σωλῆνων ἐντετοιχισμένων εἰσαγωγὴ ἀέρος εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς παραδόσεως· οἱ σωλῆνες οὗτοι, οἵτινες ἔχουσιν ἀνάλογον περιφέρειαν καὶ πάχος πρὸς τὸ μέγεθος τῆς αἰθούσης καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν, ἐπικοινωνοῦσι κατὰ τὸ ἐν αὐτῶν ἄκρον πρὸς τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης, κατὰ δὲ τὸ ἄλλο πρὸς τὴν στέγην, ὅπου καθαρὸς πνέει ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Οἱ σωλῆνες οὗτοι ἔχουσιν ἀρκούσαν δύναμιν, ἵνα ἐξωθῶσι τὸν διεφθαρμένον ἀέρα καὶ εἰσάγωσι τὸν καθαρὸν ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τῆς στέγης. Τοποθετοῦσι δὲ τὰ ἄκρα αὐτῶν πλησίον τοῦ πατώματος, διότι τὸ ἀνθρακικὸν ὄξυς κατέχει μάλιστα τὰ κατώτερα στρώματα, καὶ δύναται εὐκόλως νὰ ἐξωθῆται πρὸς ἐξοδόν. Ἐκαστον ἄνοιγμα εἶναι πεφραγμένον δι' ἐπιπωμάτων, τὰ ὅποια κανονίζουσι τὸ ποσὸν τοῦ ἀέρος, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ διέλθῃ. Ἐκάστη εὐρύχωρος αἴθουσα δύναται νὰ ἔχῃ τοιούτους σωλῆνας τέσσαρας εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Περὶ θερμάνσεως τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων.

Ἡ θέρμανσις τοῦ σχολείου ἐν Ἑλλάδι ἐν καιρῷ χειμῶνος δὲν εἶναι ἀναγκαῖα πανταχοῦ. Ἡ χώρα ἡμῶν δὲν εἶναι δυσχεῖμερος, ἢ ἐν τισὶ μεσογείοις βορείοις ὄρειοις διαμερίσμασι. Ἐν τοῖς παραλίοις καὶ ταῖς νή-

σοις τὸ κλίμα εἶναι συγκεκερασμένον καὶ γλυκὺ, ὀλίγαι δὲ πράγματι ἡμέραι εἶναι ἀληθῶς εἰς τοσοῦτον βαθμὸν ψυχραί, ὥστε νὰ εἶναι ἀνάγκη τεχνικῆς θερμάνσεως τοῦ σχολείου. Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῶν νέων ἐπαρχιῶν ὁ χειμὼν εἶναι ἱκανῶς δριμύς, καὶ τὸ σχολεῖον κατὰ τοὺς μῆνας Δεκεμβρίου, Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον ἔχει ἀνάγκη θερμάνσεως. Διὰ τοῦτο παρέχομεν πληροφορίας τινὰς περὶ αὐτῆς πρὸς γινῶσιν τῶν διδασκάλων.

Τὸ καλλίτερον σύστημα τῆς θερμάνσεως εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον, ἐπιχεῖον εὐχάριστον θερμότητα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ σχολείου, συντελεῖ ὡσαύτως συνεχῶς εἰς τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος. Ἄλλαχοῦ, πλὴν τῶν διαφόρων τῆς θερμάνσεως συστημάτων, εἰσήγαγον καὶ τὴν διὰ θερμοῦ ἀέρος, βοηθεῖα τοῦ ἀτμοῦ. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς θερμάνσεως, ἐὰν δὲν εἶναι συνδυασμένος μετὰ ἐπαρκοῦς ἀερισμοῦ, δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν φυσικὴν ὑγρότητα τοῦ ἀέρος καὶ καταστήσῃ αὐτὸν ξηρὸν, πρὸς βλάβην τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου βλέπει τις μαθητὰς τινὰς προσβαλλομένους ὑπὸ ἀσθeneiῶν τοῦ λάρυγγος, καὶ ἄλλους πάσχοντας ἐκ σφοδρᾶς κεφαλαλγίας· πολλοὶ μαθηταὶ ἕνεκα τῆς τοιαύτης θερμάνσεως ἀσθeneoῦσι καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπουσιάζουσι ἐκ τοῦ σχολείου. Τινὲς θέτουσι ἀγγεῖα πλήρη ὕδατος ἐντὸς τῆς αἰθούσης, ἵνα καταστήσωσιν ὑγρὸν τὸν ἀέρα, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου δὲν κατορθοῦσι νὰ παράσχωσι εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ σχολείου τὴν ἀναγκαίαν πρὸς ἀναπνοὴν ποσότητα ὑγροῦ ἀέρος. Διὰ τοῦτο τὸ σύστημα τοῦτο τῆς θερμάνσεως, ἄνευ συνδυασμοῦ καταλλήλου ἀερισμοῦ, δὲν συνίσταται εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα.

Ἐν Ἑλλάδι γίνεται χρήσις θερμάνσεως διὰ ξύλων ἀναπτομένων ἐπὶ ἐστιῶν. Τὸ τοιοῦτον μέσον, συντελεστικὸν πρὸς θέρμανσιν μικρῶν αἰθουσῶν, δὲν συνίσταται δι' αἰθούσας σχολείων, εἰ καὶ ἔχει τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος. Ἄλλως τε καὶ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς θερμάνσεως δὲν εἶναι πλήρες· θερμαίνει μόνον πολὺ τοὺς πλησίον τῆς ἐστίας ἵσταμένους, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς μακρὰν.

Ἡ πρὸς παραγωγὴν θερμότητος συσκευὴ πρέπει 1) νὰ παρέχῃ θερμότητα οὐχὶ ἐλάσσονα τῶν 12 βαθμῶν Ῥεωμήρου· 2) νὰ διανέμῃ ἐξ ἴσου καθ' ὅλα τὰ μέρη τῆς αἰθούσης τὴν θερμότητα καὶ διατηρῇ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν· 3) νὰ μὴ ἀποξηραίνῃ τὸν ἀέρα καὶ πληροῖ αὐτὸν καυσίμων ὑλῶν.

Ἐνταῦθα δὲ θέλομεν πραγματευθῆ περὶ τῆς διὰ θερμοαστρῶν θερμάν-

σεως, ὡς τοῦ κοινοτέρου θερμαντικοῦ μέσου τῶν αἰθουσῶν. Καὶ πρῶτον ἐξεταστέον τὸ ὑλικόν, ἐξ οὗ αἱ θερμάστραι κατασκευάζονται· 1) Ὁ σιδηρὸς εἶναι καλὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος· ἐκ θερμάστρας σιδηρᾶς δύναται ἐν βραχεὶ διαστήματι νὰ παραχθῇ μεγάλη ποσότης θερμότητος· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ σιδηραὶ πλάκες εὐκόλως πυροῦνται, διὰ τοῦτο ἡ παραγομένη ἐξ αὐτῶν θερμότης εἶναι ἀνθυγιεινὴ. 2) Ἡ ἰσχυρὰ θερμαντικὴ ἀκτινοβολία τῶν σιδηρῶν θερμαστρῶν προσβάλλει πρὸ πάντων τοὺς παρὰ τὴν θερμάστραν καθήμενους μαθητάς· 3) ἡ ξηρὰ θερμότης τῶν σιδηρῶν θερμαστρῶν ἐξαναγκάζει τὸ σῶμα εἰς ζωηρὰν ἐνέργειαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. 4) ὁ σιδηρὸς ἀποψύχεται ταχέως καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι πηγὴ διαρκοῦς θερμότητος· 5) ἡ θερμότης τοῦ σιδήρου θερμαίνει τὰ ὑψηλὰ στρώματα τοῦ ἀέρος μᾶλλον, ἢ τὰ κατώτερα· τούτου δὲ ἕνεκα θερμαίνεται ἡ κεφαλὴ ἀποψύχονται δὲ οἱ πόδες.

2) Ἡ ἀργίλλος διατηρεῖ τὴν θερμότητα μικρότερον χρόνον, ἀλλὰ τὴν παράγει καὶ βραδύτερον τοῦ σιδήρου. Ἡ θερμανσις ἄρα τοῦ δωματίου διὰ θερμάστρας ἐξ ἀργίλλου γίνεται μὲν βραδύτερον τῆς σιδηρᾶς, ἀλλ' ἡ παραγομένη ἐκ ταύτης θερμότης εἶνε διαρκής, ἤρεμος καὶ ὁμοία.

Ἴνα λοιπὸν συνδυάσωσι τὰ προτερήματα τῶν σιδηρῶν θερμαστρῶν καὶ τῶν διὰ τῆς ἀργίλλου, καὶ ἐκδιώξωσι τὸ βλαβερόν, πράττουσιν ὡς ἐξῆς. Τὰς σιδηρᾶς θερμάστρας περιβάλλουσι διὰ περικαλύμματος ἐκ πλίνθων ἢ ἀργίλλου, ἀπέχοντος 7 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου τῆς θερμάστρας. Τὸ τοιοῦτον περικάλυμμα ἐμποδίζει τὴν ἰσχυρὰν ἀκτινοβολίαν καὶ ἐξασφαλίζει τὴν τακτικὴν θερμανσιν. Ἡ ἀπόστασις τῆς θερμάστρας ἀπὸ τῶν βῆθρων δὲν πρέπει νὰ εἶναι μείζων τοῦ ἐνὸς μέτρου. Ἡ παραγομένη δὲ θερμοκρασία νὰ μὴ εἶναι κατώτερα τῶν 12 βαθμῶν τοῦ Ῥεωμήρου οὐδ' ἀνωτέρα τῶν 15.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Περὶ τῆς διακοσμῆσεως τῆς αἰθούσης τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Περὶ τοῦ βῆθρου τῶν μαθητῶν.

I. Περὶ τῶν μερῶν, τοῦ μήκους καὶ τῶν ἀποστάσεων τούτου.

Τὰ κύρια μέρη, ἐξ ὧν τὸ βῆθρον σύγκειται, εἶναι 1) τὸ κάθισμα

2) τὸ ἀναλογεῖον· 3) τὸ πρόσκλιτρον (ἀκκούμπισμα)· 4) τὸ ὑποπόδιον· 5) ἡ βιβλιοδόχος σανὶς καὶ 6) Ἡ θέσις τοῦ μελανοχείου.

1. Τὸ κάθισμα. Τὸ ὕψος τοῦ καθίσματος ποικίλλει κατὰ τὸ ἀνάστημα ἐκάστου μαθητοῦ. Καθόλου δ' εἰπεῖν πρέπει τὸ ὕψος τούτου νὰ μὴ ὑπερβαίνει τὸ ὕψος τῆς κνήμης. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι τὰ $\frac{2}{7}$ τοῦ μήκους τοῦ ὅλου σώματος, ὠρίσθη δὲ τοῦτο, ὅπως παρέχη στερεὰν βᾶσιν εἰς τοὺς πόδας. Ὅταν οἱ πόδες δὲν στηρίζωνται, ὅπως συμβαίνει ἐν τοῖς ὑψηλοῖς καθίσμασι, τότε ἐκ τοῦ βάρους τῶν κρεμαμένων ποδῶν πιέζονται τὰ νεῦρα καὶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ σώματος καὶ παράγεται ὁ αἰμωδιασμός καὶ ἡ κόπωσις τῶν μυῶν τῶν ποδῶν. Πρὸς δὲ τούτοις οἱ παῖδες ἀνησυχοῦσιν ἀσυνειδήτως, κινοῦντες τοὺς πόδας διεγείροντες τὸν κοινορτὸν καὶ ταραττοντες τοὺς συμμαθητάς των. Τὸ πλάτος τοῦ καθίσματος πρέπει νὰ εἶναι ἴσον τῷ μήκει τοῦ μηροῦ, ὅστις διαφέρει κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀπὸ 0,20—0,24 τοῦ μέτρου.

2. Τὸ ἀναλογεῖον. Τὸ πλάτος τοῦ ἀναλογείου εἶναι κατὰ κανόνα 0,39 — 0,40 τοῦ μέτρου. Καὶ ὡς πρὸς τὴν διακανόνισιν τούτου λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ὠρίσμεναι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀπαιτήσεις. Πρέπει δηλαδὴ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀναλογείου νὰ εἶναι τοσαύτη, ὥστε ὀλόκληρον τὸ τετράδιον νὰ κεῖται ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὅταν ὁ μαθητὴς γράφῃ τὴν τελευταίαν γραμμὴν, τὸ ἀναλογεῖον πρέπει νὰ βάπτηται διὰ χρώματος μέλανος, ἢ σκοτεινοῦ βαθέος πρασίνου.

Ἡ διάστασις τοῦ ἀναλογείου ἀπὸ τοῦ καθίσματος εἶναι ὀριζόντειος καὶ κάθετος· ἡ πρώτη τούτων καλεῖται διαφορά, ἡ δὲ ἄλλη ἀπόστασις. Ἡ διαφορά εἰς μὲν τὰ ἄρρενα εἶναι τὸ $\frac{1}{5}$ τοῦ μήκους τοῦ σώματος, εἰς δὲ τὰ θήλεα τὸ $\frac{1}{5}$. Ἡ ἔμπροσθεν γωνία κεῖται ἀπέναντι τοῦ λάκκου τοῦ στομάχου, ὁ πῆχυς τῆς χειρὸς δύναται ἄνευ ἀνυψώσεως τῶν ὤμων ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ ἀναλογείου νὰ τίθεται καὶ ἡ αἰχμὴ τῆς γραφίδος νὰ εὐρίσκηται ἐν τῇ ὀπτικῇ ἀποστάσει τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ ἀπόστασις αὕτη ἐν τῇ γραφῇ φθάνει εἰς 0,26—0,32 τοῦ μέτρου. Οὐχ ἦττον σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἀπόστασις, ἥτοι ἡ κατὰ κάθετον διάστασις τοῦ καθίσματος ἀπὸ τοῦ ἀναλογείου. Ἡ ἀπόστασις ποικίλλει κατὰ τὸ διάφορον ἀνάστημα τῶν μαθητῶν. Πρακτικῶς δὲ οὕτω πως δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν αὐτήν· ἂς καθίσῃ ὁ μαθητὴς ἔχων τοὺς βραχίονας καθέτους· ἔπειτα ἂς μετρηθῇ ἡ ἀπὸ τοῦ καθίσματος μέχρι τοῦ ἀγκῶνος ἀπόστασις, καὶ εἰς τὸ μήκος τοῦτο ἂς προστεθῶσιν ἔτι 8 — 9 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου· οὕτω εὐρίσκειται ἡ κάθετος ἀπόστασις τοῦ καθίσματος ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἄκρου τοῦ ἀνα-

λογείου. Παιδες με διαφορὰν ὕψους μέχρι 12 ἑκατοστών τοῦ μέτρου ἐπιτρέπεται νὰ κάθηνται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βάρθρου.

3. Τὸ *πρόσκλιντρον*. Ἡ πρὸς γραφὴν ὑγιεινὴ τοποθέτησις τοῦ σώματος συνετέλεσεν εἰς τὴν εὑρεσιν τοῦ *προσκλινέου* ἢ *ἀνακλισμοῦ*. Ἐνεκα τῆς κάμψεως τοῦ σώματος οἱ μῦς καταπονδῶνται καὶ χρήζουσι ἀναπαύσεως. Τοιαύτη δὲ ἀνάπαυσις τῶν μυῶν γίνεται διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ὀσφύος ἐπὶ τοῦ προσκλινέου. Ὄταν τις γράφῃ καθήμενος, μεταξὺ τοῦ ἄξωνος τοῦ σώματος καὶ τῆς γραμμῆς τοῦ μηροῦ σχηματίζεται γωνία 95 — 100 μοιρῶν. Τὸ σῶμα, ὡς εἴπομεν, δὲν δύναται ὑπὸ τοιαύτην κλίσει νὰ μένῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον· ἵνα μὴ ἀποκάμῃ, πρέπει ἡ ὀσφυς νὰ στηρίζηται ἐπὶ στηρίγματος ἀκινήτου καὶ στερεοῦ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς τοιοῦτον στηρίγμα μεταχειρίζονται ἀπὸ οἰκονομίαν τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῶν βάρθρων ἀλλ' ἐπειδὴ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, πρέπει μεταξὺ τῶν βάρθρων νὰ μένῃ ἀρκετὸν διάστημα, ὅπως ὁ διδάσκαλος δύνηται νὰ διέρχεται εὐκόλως πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν τετραδίων τῶν μαθητῶν, διὰ τοῦτο εἰς ἕκαστον βάρθρον εἶναι προσκεκολλημένον τὸ πρὸς τοῦτο χρήσιμον μέρος, ὅπερ ὠνομάσαμεν πρόσκλιντρον ἢ ἀνακλισμὸν. Εἶναι δὲ τὸ πρόσκλιντρον σανίς προσηλωμένη ὀπισθεν ἐπὶ τοῦ πάχους τοῦ καθίσματος. Τὸ πλάτος αὐτοῦ ἔστω 0,22 τοῦ μέτρου καὶ ἰσοῦψὲς πρὸς τὸ ἀναλογεῖον οὕτως, ὥστε τὸ ἄνω μέρος ἀμφοτέρων τούτων νὰ κεῖται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὀριζοντείου εὐθείας. Ἡ στερεὰ δὲ σύνδεσις τοῦ ἀναλογεῖου μετὰ τοῦ καθίσματος γίνεται διὰ σανίδος ἐχούσης πλάτος 0,7—0,10 τοῦ μέτρου.

4. Τὸ *ὑποπόδιον*. Τὸ ὑποπόδιον εἶναι μέρος ἀναπόσπαστον καλοῦ βάρθρου. Χρησιμεῖ δὲ τοῦτο, ὅπως οἱ παῖδες καθήμενοι μὴ πατώσι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπερ δύναται νὰ εἶναι ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ἵνα ἐμποδίζῃ τὴν ἔνεκα τῆς τριβῆς τῶν ποδῶν ἀνύψωσιν τοῦ κοινορτυῦ, ὅστις ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ πατώματος. Εἶναι δὲ τοῦτο σανίς ἱκανῶς παχεῖα, πλάτους 0,12—0,15 τοῦ μέτρου καὶ ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τοῦ βάρθρου. Τὸ ξύλον, δι' οὗ πρέπει τοῦτο νὰ κατασκευάζεται, ἔστω παχὺ καὶ σκληρόν, ἃς προσαρμύζεται δὲ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ κάμπτηται, μηδὲ νὰ τρίξῃ. Ἡ ἀπόστασις τοῦ ὑποποδίου ἀπὸ τοῦ καθίσματος εἶναι διάφορος κατὰ τὴν διάφορον ἡλικίαν τῶν παιδίων. Εἶναι δὲ ἡ μὲν κάθετος ἀπόστασις τούτου ἀπὸ τοῦ καθίσματος τοιαύτη, ὥστε ὁ μηρὸς τοῦ παιδός, ὅταν κάθηται, νὰ ἐκτείνηται ὀριζόντιος· εἶναι λοιπὸν αὕτη ἴση πρὸς τὸ μήκος τοῦ ποδός ἀπὸ τῆς πτέρνης μέχρι τῆς ἰγνύος. Ἡ δὲ ὀριζόντιος τοῦ ὑποποδίου ἀπὸ τοῦ καθίσματος ἀπόστασις λαμβάνεται

τοιαύτη, ὥστε, ὅταν ὁ παῖς κάθηται καὶ ἔχει ὄλον τὸ πέλμα τοῦ ποδός ἐπὶ τοῦ ὑποποδίου, ἡ κνήμη νὰ εἶναι κάθετος. Διὰ μαθητὰς 8—10 ἐτῶν ἡ κάθετος ἀπόστασις τοῦ ἀναλογεῖου ἀπὸ τοῦ καθίσματος πρέπει νὰ εἶναι 0,37—0,40 τοῦ μέτρου.

5. Ἡ *βιβλιοδόχος σανίς*. Κατὰ γενικὸν κανόνα ὑπὸ τὸ ἀναλογεῖον εἶναι σανίς, ἐφ' ἧς οἱ μαθηταὶ τοποθετοῦσι τὰ βιβλία των. Ἡ σανίς αὕτη κεῖται κάτωθεν τοῦ ἀναλογεῖου ὀριζοντεῖως εἰς βάθος 0,12—0,10 τοῦ μέτρου· τὸ πλάτος τῆς βιβλιοδόχου σανίδος πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τι μικρότερον τοῦ πλάτους τοῦ ἀναλογεῖου, οὕτως ὥστε τὸ γόνυ τοῦ μαθητοῦ καθήμενου νὰ μὴ ἐφάπτηται αὐτῆς. Τὸ ἔμπροσθεν τοῦ βάρθρου κενὸν μέρος, τὸ μεταξὺ τῆς βιβλιοδόχου σανίδος καὶ τοῦ ἀναλογεῖου, περικαλύπτεται διὰ σανίδος καθέτου, ἥτις καὶ στερεώτερον καθιστᾷ τὸ ὄλον βάρθρον.

6. Τὸ *μελανοδοχεῖον*. Ἐκ τοῦ πλάτους τοῦ ἀναλογεῖου, τὸ ὁποῖον ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, πρέπει νὰ εἶναι 0,40 τοῦ μέτρου, χωρίζεται μέρος αὐτοῦ 0,8—0,10 τοῦ μέτρου, καὶ ἀνοίγονται ἐπ' αὐτοῦ στρογγύλαι ὀπαὶ πρὸς ἔνθεσιν τῶν μελανοδοχείων. Τὰ μελανοδοχεῖα ἔστωσαν ἢ πῆλινα ἢ κάλλιον ἐκ ψευδαργύρου, ἵνα προσηλῶνται στερεῶς διὰ λεπτῶν καρφοβελονῶν ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς ὀπῆς καὶ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξοδος αὐτῶν. Ἄς ἐπικαλύπτονται δὲ ὑπὸ παχέος σιδηροῦ ἐλάσματος τετραπλεύρου προσηρμοσμένου οὕτως ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τοῦ βάρθρου, ὥστε νὰ ἀνοίγηται ἀνεκλόμενον καὶ νὰ κλείῃ εὐκόλως, ὅταν καταπίπτῃ. Τὸ κάλυμμα τῶν μελανοδοχείων συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς καθαριότητος καὶ προφυλάττει τὴν μελάνην ἀπὸ τοῦ κοινορτοῦ καὶ τῆς ταχείας ἀποξηράνσεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελανοδοχείων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πληθούς τῶν μαθητῶν. Εἰς ἕνα ἕκαστον μαθητὴν ἢ τίθεται ἓν μελανοδοχεῖον, ἢ ἀνὰ δύο μαθητὰς ἓν. Ἄν δ' ἕκαστος μαθητῆς ἔχῃ τὸ μελανοδοχεῖόν του, τότε τοῦτο τοποθετεῖται οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιοχῆς ἐκάστου μαθητοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰ $\frac{3}{4}$ αὐτῆς ἀπ' ἀριστερῶν, ἢ τὸ $\frac{1}{4}$ ἀπὸ δεξιῶν. Ἄν δὲ δύο μαθηταὶ ἔχωσιν ἓν μελανοδοχεῖον, τότε τοῦτο τοποθετεῖται οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀμφοτέρων, ἀλλ' ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ καθήμενου, κατὰ τὰ $\frac{3}{4}$ αὐτῆς ἀπὸ δεξιῶν καὶ τὸ $\frac{1}{4}$ ἀπ' ἀριστερῶν αὐτοῦ. Πρέπει δὲ τὸ πρὸ τοῦ μελανοδοχείου μέρος νὰ βαθύνηται ὀλίγον, ἵνα ἐν αὐτῷ τοποθετῶνται ἡ γραφὴ καὶ ὁ μόλυβδος.

Καθόλου δ' εἰπεῖν πρὸς κατασκευὴν καλῶν βάρθρων πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει καὶ ταῦτα, τὰ ὁποῖα συνοψίζομεν* χάριν τῶν ἐπιτε-

παραμμένων τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ τῶν δημοδιδασκάλων, οἵτινες πρέπει νὰ ἐρωτῶνται περὶ τῶν τοιούτων.

1. Εἰς κατασκευὴν τῶν ἀναλογείων καὶ τῶν βάθρων πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψει τὸ ἀνάστημα ἐκάστου μαθητοῦ.

2. Τὰ βάρθρα ἔστωσαν τόσον ὑψηλά, ὥστε ὁ διδάσκαλος νὰ ἐκτελῇ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς γραμμῆς τῶν μαθητῶν, χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται νὰ κύπτῃ.

3. Τὸ δευτέρον βάρθρον πρέπει νὰ εἶναι ὑψηλότερον κατὰ τι τοῦ πρώτου καὶ οὕτω καθεξῆς, ἵνα πάντες οἱ μαθηταὶ δύνωνται νὰ βλέπωσι καλῶς τὸν πίνακα, καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ ἐπιβλέπῃ αὐτοῦς.

4. Εἶναι ἀναγκαῖον τὰ βάρθρα νὰ ᾧσιν οὕτω κατασκευασμένα, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ δύνηται εὐκόλως νὰ εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται αὐτῶν, χωρὶς νὰ προξενῇ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον καὶ νὰ μὴ ταραττῇ τοὺς συμμαθητάς του.

5. Πρέπει νὰ εἶναι οὕτω πῶς κατασκευασμένα τὰ βάρθρα, ὥστε ὁ διδάσκαλος νὰ δύνηται νὰ ἐπιτηρῇ εὐκόλως ὅλην τὴν τάξιν. Πρὸς τοῦτο δὲ ἄς ἀφίεται ἐλευθέρως διάβασις μεταξὺ τῶν βάθρων, ἵνα οὗτος δύνηται νὰ ἔρχεται πλησίον ἐκάστου μαθητοῦ.

6. Τὰ βάρθρα καὶ λοιπὰ σκεύη πρέπει νὰ ᾧσιν οὕτω πῶς τοποθετημένα, ὥστε νὰ εἶναι εὐκόλος ὁ καθαρισμὸς καὶ τὸ σκούπισμα καὶ πλύσιμον τῆς αἰθούσης. Πρὸς τοῦτο δὲ τὰ βάρθρα δὲν πρέπει νὰ εἶναι προσηλωμένα στερεῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

7. Πάντα τὰ ἐξέχοντα μέρη τῶν βάθρων πρέπει νὰ ἀμβλύνωνται, ἵνα μὴ προξενῶσι βλάβην εἰς τοὺς μαθητάς.

8. Ἡ κατασκευὴ βάθρων χωρητικότητος δύο μόνον μαθητῶν διευκολύνει πολὺ καὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν κατὰ τὸ ἀνάστημα, καὶ τὸν καθαρισμόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Περὶ τῆς καθέδρας τοῦ διδασκάλου.

Ἡ καθέδρα τοῦ διδασκάλου εἶναι λίαν ἀναγκαῖον σκεῦος τοῦ σχολείου· χρησιμεύει αὕτη, ἵνα ὁ διδάσκαλος κάθηται ἐν αὐτῇ, διδάσκῃ καὶ ἐπιτηρῇ. Πρέπει δ' αὕτη νὰ κείται ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους, ἵνα

διευκολύνηται ὁ διδάσκαλος ἐν τῇ ἐπιτηρῇσει. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ διδασκάλου ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς πειθαρχίας τοῦ σχολείου· οὗτος δύναται ὅτε μὲν νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν καὶ ἡσυχίαν, ὅτε δὲ νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ ἐπαινήσῃ· καλὸς διδάσκαλος πολλὰ δύναται νὰ κατορθώσῃ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων παιδαγωγῶν φρονούντες ὅτι ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ εὐρίσκηται εἰς ἀένναον κίνησιν καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ διδασκαλίᾳ, ἠπλοποίησαν πολὺ τὴν καθέδραν τοῦ σχολείου· εἶναι αὕτη ἐν πολλοῖς σχολείοις εὐτελής τράπεζα μετὰ ξυλίνου καθίσματος. Οἱ τοιοῦτοι ὅμως δὲν ἔχουσι δίκαιον οὕτω πῶς σκεπτόμενοι. Τὰ σκεύη τοῦ σχολείου πάντα πρέπει νὰ εἶναι οὕτω πῶς κατασκευασμένα, ὥστε νὰ ἐπιδρῶσιν εἰς τὴν καλλαισθητικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν· ἡ τάξις, ἡ καθαριότης καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ σχολείου συντελοῦσι πολὺ εἰς τὴν καλλαισθητικὴν μόρφωσιν τῶν παιδῶν. Τὸ σχολεῖον δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἐλλείψεις· ἡ ἐποπτεία τούτου θὰ διαμένῃ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν μαθητῶν πάντοτε ἐφ' ὅλον τὸν βίον· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι πρότυπον καλοῦ. Ἡ καθέδρα τοῦ διδασκάλου δὲν πρέπει νὰ εἶναι πολυτελής, οὔτε βωμοειδής, ὡς θρόνος ἐπισκοπικός, ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ εἶναι εὐπρεπὴς καὶ ὡραία, ἀνάλογος τῆς ἀξίας τοῦ διδασκαλικοῦ ἔργου, καὶ τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, ἣν οἱ μαθηταὶ ἔχουσι περὶ αὐτοῦ. Ἄν ὁ ἐξωτερικὸς τρόπος, ἡ ἐνδυμασία, ὁ λόγος, καὶ πᾶσαι αἱ ἐξωτερικαὶ σωματικαὶ ἐκφάνσεις συνιστῶσι πολὺ τὸν ἄνθρωπον, βεβαίως καὶ καλὴ καθέδρα, ἐφ' ἧς ὁ διδάσκαλος κάθηται ἢ διδάσκει, προξενεῖ ἐντύπωσιν καλὴν εἰς τοὺς μαθητάς. Διὰ ταῦτα ἔχομεν γνώμην, εὐπρεπὴς καὶ ὡραία μεθ' ἀπλότητος καὶ χάριτος νὰ εἶναι κατασκευασμένη ἡ διδασκαλικὴ καθέδρα.

Ἡ καθέδρα τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ τοποθετῆται ἐν τῷ μέσῳ ἐκείνης ἐκ τῶν δύο στενωτέρων πλευρῶν τῆς αἰθούσης, πρὸς ἣν οἱ μαθηταὶ ἀφορῶντες θέλουσιν ἔχει τὴν πλευρὰν τῶν παραθύρων πρὸς ἀριστερά των. Ἐάν δὲ ὑπάρχωσι παράθυρα ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς καθέδρας, αὐτὰ πρέπει νὰ εἶναι κεκλεισμένα, ἢ διὰ πρασίμων παραπετασμάτων κεκαλυμμένα, ἵνα μὴ βλάπτωνται οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν μαθητῶν.

Περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς καθέδρας λέγομεν τὰ ἐξῆς. Κατὰ πρῶτον κατασκευάζεται σανίδωμα κινήτων ὕψους 0,40 — 0,45, μήκους 4 μέτρων καὶ πλάτους 1 καὶ $\frac{1}{2}$. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σανιδώματος τούτου κατὰ μῆκος καὶ πρὸς τὰ ἐξω ἐπιτίθεται τὸ ἀναλογεῖον. Τούτου δὲ τὸ μὲν ἐξωθεν ὕψος, τὸ πρὸς τὰ βάρθρα τῶν μαθητῶν, εἶναι 0,87 τοῦ μέτρου, τὸ

δὲ ἔσωθεν 0,80 αὐτοῦ. Μῆκος δὲ τοῦ ἀναλογείου ἔστω 1,20 — 1,25 τοῦ μέτρου καὶ πλάτος 0,55. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἀναλογείου καὶ τοῦ ἀντικρὺ τοίχου πρέπει νὰ ὑπάρχη διάστημα 0,85 τοῦ μέτρου τοῦλάχιστον. Εἰς τὸ σανίδωμα δὲ τοῦτο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπὶ τῶν δύο αὐτοῦ στενῶν πλευρῶν εἶναι κατεσκευασμένοι δύο βαθμίδες, εὐκολύνουσαι τὴν ἀνάβασιν τοῦ διδασκάλου.

Περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀναλογείου εἶναι ἱκανά, ὅσα ἐν τῇ διδασκαλικῇ αὐτοῦ ἐκτίθησιν ὁ κ. Μωραΐτης. «Τὸ ἄνω, γράφει, μέρος τοῦ ἀναλογείου ἔχει πρὸς τὰ ἔξω μὲν μέρος τι τοῦ πλάτους του 0,20 μετρ. ὀριζόντειον, τὸ δὲ λοιπὸν κεκλιμένον. Τὸ ὀριζόντειον μέρος ἔχει περίξ ἐξέχοντα χεῖλη κατὰ 0,01, ἵνα τὰ ἐναποτιθέμενα κονδύλια καὶ ἄλλα κυλινδρικά ὄργανα μὴ καταπίπτωσι. Τοῦ κεκλιμένου μέρους ἡ κλίσις πρέπει νὰ εἶναι ἐν γένει $\frac{16}{100}$, ἢ τὸ ἕκτον περίπου τοῦ πλάτους τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου· ἐνταῦθα λοιπὸν 0,47. Ἡ κεκλιμένη αὕτη σάνις ἔστω συγχρόνως ἐπικάλυμμα θήκης ὑπ' αὐτὴν κατεσκευασμένης, ἐχούσης βάθος πρὸς τὰ ἔσω 0,15 ἄνευ τοῦ πάχους τοῦ ἐπικαλύμματος, καὶ χρησιμεύουσης εἰς ἐναπόθεσιν διδασκτικῶν ὀργάνων, βιβλίων, καταλόγων, κτλ. Πλὴν τῆς μεγάλης ταύτης θήκης δύναται νὰ ἔχη τὸ ἀναλογεῖον τοῦ διδασκάλου ἔνθεν καὶ ἔνθεν καὶ ἄλλα 2 ἢ 3 ζεύγη συρταρίων, ὡσαύτως πρὸς ἐναπόθεσιν διδασκτικῶν ὀργάνων. Ταῦτα λαμβάνουσι τοσοῦτον πλάτος, ὥστε μεταξὺ νὰ μένη κενὸς χώρος πλάτους τοῦλάχιστον 0,50 μτρ. ἵνα δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ κάθηται ἐπὶ τῆς ἑδρας του ἀνέτως.»

Ἐνταῦθα τέλος πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἐν τῷ τοίχῳ, παρ' ᾧ ὑπάρχει καὶ ἡ καθέδρα τοῦ διδασκάλου, ἐν θέσει ἐπιφανεῖ, πρέπει νὰ ὑπάρχη ἡ εἰκὼν τοῦ θεοῦ φίλου τῶν παιδίων, τοῦ πρώτου καὶ σπουδαιοτάτου παιδαγωγοῦ, τοῦ Σωτῆρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Πρὸς αὐτὴν ἐστραμμένοι πρέπει νὰ προσεύχωνται οἱ μαθηταὶ καὶ δέωνται ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου καὶ τῆς υγείας αὐτῶν καὶ τῶν γονέων.

Π. Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου ἐν σχέσει ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν βιβλίων

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν καλῶν βιβλίων ἀπέβλυνται, ἐὰν ὁ μαθητὴς μὴ κάθηται ὀρθῶς καὶ κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον. Διὰ τοῦτο ὁ διδάσκαλος πρέπει 1) νὰ ἐξαναγκάζη τοὺς μαθητὰς νὰ κάθηνται καλῶς, ὥστε

ὁ καλὸς τρόπος τοῦ κάθησθαι νὰ γένηται αὐτοῖς συνήθης, στενοχωρῶνται δὲ ὅταν κάθηνται κατ' ἄλλον τρόπον πλημμελῆ. Ἡ στάσις πρὸς γραφὴν τότε εἶναι καλὴ, ὅταν ὁ κορμὸς ἴσταται ὀρθίως καὶ ἐρείδηται ἐπὶ τοῦ ὀπισθεν στηρίγματος· ὅταν οἱ ὤμοι ἐν τῷ αὐτῷ ὕψει εὐρίσκωνται, ἡ δὲ κεφαλὴ ὀλίγον μόνον κεκλιμένη, τὸ δὲ στῆθος ἐλεύθερον· ὅταν τέλος ὁ πῆχυς τῆς χειρὸς, πλὴν τοῦ ἀγκῶνος, κεῖται ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ οἱ πόδες ἐπὶ τοῦ ὑποποδίου παραλλήλως. 2) Ὁ διδάσκαλος πρέπει ἐκάστοτε νὰ μετρή τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδίων καὶ νὰ ὀρίζῃ ἐκ τούτου τὴν μεταβολὴν τῶν θέσεων. 3) Πρέπει πρὸς τούτοις ὁ διδάσκαλος νὰ διδάσκη τὰς κακὰς συνεπειάς, ἅς συνεπιφέρει ἡ μὴ ὀρθὴ στάσις τοῦ σώματος, καὶ νὰ πείθῃ αὐτοὺς ὅπως καὶ οἱκοὶ ὀρθῶς κάθηνται, ὅταν μελετῶσι· καὶ ὅταν γράφωσι, νὰ στηρίζωσι τὴν μὲν ἀριστερὰν χεῖρα ἐπὶ τῆς τραπέζης, τὴν δὲ κεφαλὴν νὰ ἀφίνωσιν ἐλευθέραν (καὶ μὴ κλίνουσαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς) καὶ τὸ στῆθος ὅσον τὸ δυνατόν μακρὰν τῆς τραπέζης νὰ ἔχωσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

Περὶ τῶν σχολικῶν ἀσθενειῶν.

Αἱ σχολικαὶ ἀσθένειαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνέπεια τῶν κακῶν βάρθρων, τοῦ διεσθαρμένου ἀέρος, τοῦ ἐλλειποῦς φωτισμοῦ, καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς διαίτης, ἥτις προέρχεται ἀναγκαιῶς ἐκ τῆς προσελεύσεως τῶν παιδίων εἰς τὸ σχολεῖον. Τοιαῦται δὲ ἀσθένειαι εἶναι :

- 1) Παρεγκλίσεις τοῦ κορμοῦ.
- 2) Ἀσθένειαι τῶν ὀφθαλμῶν καὶ μάλιστα ἡ μυωπία.
- 3) Ὑπεραίμωσις.
- 4) Ἀσθένειαι τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.
- 5) Ἀτονία καὶ ὠχρότης· καὶ
- 6) Μολυσματικαὶ ἀσθένειαι, εἰς ὧν τὴν διάδοσιν συντελεῖ ἢ ἐν τῷ

σχολεῖῳ φοιτήσις καὶ σχέσις τῶν μαθητῶν πρὸς ἀλλήλους.

1. Παρεγκλίσεις τοῦ κορμοῦ. Ἡ πείρα διδάσκει, ὅτι μέλη τινα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀναπτύσσονται ἢ παραμορφοῦνται ἕνεκα τοῦ ἐπαγγέλματος. Οὕτω οἱ ξυλουργοὶ ἔχουσι νῶτα εὐρέα, οἱ ράπται καὶ ὑποδηματοποιοὶ κυρτωμένον στέρνον, οἱ τελευταῖοι μάλιστα καὶ ἐξωγγωμένον

ἀγκῶνα, οἱ γραφεῖς ἐξέχοντας ὤμους, οἱ σιδηρουργοὶ βραχίονας στιβαροῦς καὶ οἱ ἀρτοποιοὶ δυσανάλογα πρὸς τὰ ἄλλα μέλη τὰ ὀστά τῶν ποδῶν. Ἐν γένει πᾶν μέλος τοῦ σώματος καὶ αὐτὸ τὸ ἰσχυρότατον ὅσον ἀσκει-
ται, τόσον αὐξάνει καὶ παραμορφοῦται. Ἐκ τούτου λοιπὸν ἀναμφισβητή-
τως ἔπεται, ὅτι ἡ διαρκῶς μὴ ὑγιεινὴ στάσις τοῦ σώματος τοῦ παιδός, οὕτινος τὰ ὀστά εἶναι ἔτι ἀπαλὰ καὶ εὐπλαστα καὶ οἱ μῦς στεροῦνται τῆς
συνεκτικότητος, ἣν οἱ τῶν ἡλικιωμένων ἔχουσιν ἐπιφέρει βλάβας εἰς τὸ
σῶμα. Ἡ παρέγκλισις καὶ κύρτωσις τῆς σπονδυλικῆς στήλης προέρχεται
ἐκ τοῦ καθίσματος τοῦ βήθρου, ὅταν τοῦτο εἶναι πολὺ χαμηλόν, ἢ ἐκ
τοῦ ἀναλογεῖου, ὅταν τοῦτο εἶναι πολὺ ὑψηλόν ἐν συγκρίσει πρὸ τὸ ἀνά-
στημα τοῦ μαθητοῦ. Ὅταν τὸ ἀναλογεῖον εἶναι ὑψηλόν ὁ δεξιὸς ὤμος
τοῦ μαθητοῦ ὠθεῖται πρὸς τὰ ἄνω, διότι ὁ μαθητής, ἵνα γράψῃ, εἶναι
ἠναγκασμένος νὰ στηρίξῃ τὸν πῆχυν τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἀναλογεῖου. Ἐν-
νοεῖ τις εὐκόλως, ὅτι ἡ κόπωσις τοῦ σώματος αὐξάνει ἔτι μᾶλλον τὸ
πρᾶγμα, διότι τὸ σῶμα ζητοῦν ὑποστήριγμα, τὸ εὐρίσκει εἰς τὸν δεξιὸν
βραχίονα, ὅπερ ὅμως ἀνυψοῖ ἔτι μᾶλλον τὸν δεξιὸν ὤμον. Ἡ δεξιὰ τότε
ὠμοπλάτη μεταβάλλει θέσιν. Αὕτη στηρίζεται ὑψηλά, ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ
ὄστον αὐτὸ εἶναι προσκεκολλημένον εἰς τὸ σῶμα, μάλιστα διὰ τῶν
μυῶν, οἵτινες συνέχουσι τὸ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης, συμβαίνει
ἵνα τὸ σημεῖον τῆς συνοχῆς πλησιάζῃ τὴν ἐκτετοπισμένην δεξιάν ὠμο-
πλάτην. Ἡ προσέγγισις αὕτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς παρεγκλίσεως. Ὅταν
λοιπὸν τὸ ἀναλογεῖον εἶναι πολὺ ὑψηλόν, ὁ παῖς εἶναι ἠναγκασμένος νὰ
κυρτώσῃ τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἵνα ὁ δεξιὸς βραχίον ἀναπαυθῇ ἐπὶ τοῦ
ἀναλογεῖου. Ἡ κάμψις αὕτη τοῦ κορμοῦ καταλήγει ἤδη εἰς τὴν παρέγκλι-
σιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Σχηματίζεται κατωτέρω εἰς τὸν περὶ τὰς
ψόας χῶρον παρέγκλισις κατ' ἀντίστροφον ἔννοιαν, ἣτις διατηρεῖ τὴν ἰσορ-
ροπίαν τοῦ κορμοῦ. Ἄλλη αἰτία παρεγκλίσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης
εἶναι ἡ συνήθεια, ἣν ἔχουσιν αἱ μαθήτριά νὰ φέρωσιν εἰς τὴν χειρὰ των
τοὺς σάκκους των πλήρεις βιβλίων καὶ τετραδίων. Οἱ σάκκοι οὗτοι εἶναι
συνήθως ἀληθῆς φορτίον, καὶ ὅταν ἡ ἀπὸ τοῦ οἴκου μέχρι τοῦ σχολείου
ὁδὸς εἶναι μακρά, ὁ βραχίον τοῦ παιδὸς ὑφίσταται ἔντασιν, ἣτις ἐπι-
φέρει ἀναγκαιῶς ποῖάν τινα παρέγκλισιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Θὰ
ἦτο λοιπὸν ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὰς μαθητριά νὰ εἰσαχθῇ τὸ ἔθι-
μον τοῦ φέρειν τὸν σάκκον τῶν βιβλίων καὶ τετραδίων ἐπὶ τῶν νώτων, ὡς
τοῦτο γίνεται ἤδη ἐν πολλοῖς σχολείοις τῆς Ἑλβετίας. Ὡσαύτως κύρ-
τωσις τοῦ στέρνου δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὸν μαθητήν, ὅταν τὸ καθίσμα